

Vad kan vi lära om social innovation från Europeiska socialfondens program och projekt?

Lärdomar i Sveriges nationella kompetenscenter
för social innovation i Europeiska socialfonden 2024

sociala innovationer partnerskapet för

Referens

Mötesplats Social Innovation (2025). Vad kan vi lära om social innovation från Europeiska socialfondens program och projekt? Lärdomar i Sveriges nationella kompetenscenter för social innovation i Europeiska socialfonden 2024. Malmö: Mötesplats Social Innovation.

Info

Utgivningsår: 2025

Utgivare: Mötesplats Social Innovation

Författare: Malin Lindberg, gästprofessor i social innovation vid Malmö universitet

Formgivare: Kajsa Kidman, kommunikatör vid Mötesplats Social Innovation

Finansiär: Europeiska Socialfonden

Mötesplats Social Innovation

Mötesplats Social Innovation är en nationell kunskaps- och samverkansplattform, med säte vid Malmö universitet och med regionala noder vid Högskolan i Borås, Jönköping University, Luleå tekniska universitet, Malmö universitet, Umeå universitet och Örebro universitet. Mer info: www.socialinnovation.se

Innehåll

1. Inledning	4
2. Tidigare kunskaper om social innovation	6
2.1. Innebörden i social innovation	6
2.2. Behovet av begreppet social innovation	7
2.3. Vad är det "sociala" och "innovativa"?	8
2.4. Processen från samhällsutmaning till samhällsförändring	10
3. ESF:s stöttning av social innovation	13
3.1. EU:s stöttning av social innovation	13
3.2. Sveriges programområde för social innovation	14
3.3. Nationellt kompetenscenter för social innovation i ESF	17
4. Erfarenheter om social innovation i PO E	19
4.1. ESF-rådets erfarenheter	19
4.2. Projektens erfarenheter	21
4.3. Erfarenheter från klusterutvärdering av projekt	23
4.4. Konferensdeltagarnas erfarenheter	24
4.5. Erfarenheter från kompetenscentrets medarbetare och parter	26
4.6. Erfarenheter från kompetenscentrets vetenskapliga referensgrupp	28
5. Analys av erfarenheterna om social innovation	30
5.1. Projektnivå	30
5.2. Programnivå	32
5.3. Samhällsnivå	33
5.4. Sammanförda erfarenheter och kunskaper	35
6. Slutsatser	38
6.1. Vad är frågan?	38
6.2. Vad är svaret?	38
7. Referenser	41

1. Inledning

Europeiska socialfonden (ESF) har stöttat insatser för sysselsättning, yrkesutbildning och omskolning ända sedan den inrättades 1957 inom Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG) som sedermera blev Europeiska unionen (EU). Över tid har ESF alltmer inriktats på innovativa insatser för arbete, utbildning och social inkludering. Kring 2010 började social innovation användas som benämning inom EU för sådana insatser, vilket även fick fäste i ESF där det definieras som:

”...utveckling och genomförande av nya idéer (när det gäller produkter, tjänster, metoder och modeller), och som samtidigt tillgodoser sociala behov och skapar nya sociala relationer eller samarbeten (...) varigenom samhället gynnas och dess förmåga att agera förstärks”¹

I ESF:s nuvarande programperiod, ESF+ 2021–2027, förväntas alla EU-länder stötta social innovation i sina nationella ESF-program.² I det svenska ESF-programmet har ett särskilt programområde inrättats för social innovation (PO E), som finansierar projekt som utvecklar nytänkande lösningar som kan möta aktuella utmaningar inom social inkludering, arbetsmarknad och utbildning.³ I de tidigare svenska programmen för perioderna 2007-2013 och 2014-2020 sades det också vara viktigt att stötta social innovation, men det saknades då örönmärkta medel till detta.⁴ En kartläggning visar att ESF-finansierade projekt utvecklade nytänkande insatser redan under dessa programperioder, även om det försvårades av bristen på systematiskt stöd i innovationsprocessens olika delar.⁵ Mot denna bakgrund har funderingar uppstått om vad ett särskilt programområde tillför i ESF:s stötning av social innovation.

"I det svenska ESF-programmet har ett särskilt programområde inrättats för social innovation (PO E), som finansierar projekt som utvecklar nytänkande lösningar som kan möta aktuella utmaningar inom social inkludering, arbetsmarknad och utbildning."

För att bringa klarhet i detta sammanförs erfarenheter från genomförandet av PO E med tidigare kunskaper om social innovation i denna rapport. Den vägledande frågan är vad vi kan lära om social innovation från ESF:s program och projekt inom detta område, som kunskapsunderlag för fortsatt utveckling av ESF:s stötning av nytänkande insatser inom arbete, utbildning och inkludering. För att besvara frågan har dialog-sessioner genomförts med företrädare från Svenska ESF-rådet, PO E-finansierade projekt och andra involverade aktörer, vilket dokumenterats genom inspelningar, minnes-

---

¹ Europeiska unionen 2021, artikel 2, paragraf 8

² Europeiska unionen 2021, paragraf 29

³ <https://www.esf.se/socialfondsprogrammet-esf-2021-2027/#E:-Social-innovation>

⁴ Europeiska socialfonden 2007, 2014

⁵ Lindberg m.fl. 2018

anteckningar och mötesmaterial. Detta har kompletterats med annat underlag i form av utlysningstexter, projektansökningar, med mera.

Rapporten är framtagen inom Sveriges nationella kompetenscenter för social innovation i ESF, som stöttar genomförandet av PO E genom kunskaper, metoder och mötesplatser.⁶ Kompetenscentret har inrättats av ESF-rådet i syfte att främja effektiva, varaktiga och värdeskapande sociala innovationer i ESF. Liknande kompetenscenter finns i andra EU-länder, som en del i ESF+’s gemensamma satsning på sådana stödstrukturer. I Sverige drivs kompetenscentret av Mötesplats Social Innovation i samarbete med Nationella nätverket för samordningsförbund, Partnerskapet för sociala innovationer i Örebro län och andra svenska nyckelaktörer. Internationellt utbyts erfarenheter med de nationella kompetenscentren i andra EU-länder.

Som en del i kompetenscentrets insatser för analys och lärande sammanställs löpande lärdomar från genomförandet av PO E i en årlig analysrapport. Den första rapporten publicerades 2023⁷ och den andra utgörs av denna rapport. Målgruppen för rapporterna är i första hand ESF-rådet, PO E-projekt, samt kompetenscentrets medarbetare och parter - men de kan även läsas av andra med intresse för social innovation. Rapporterna är skrivna av en forskare i kompetenscentret⁸ i dialog med övriga medarbetare⁹ och intressenter.

---

⁶ <https://socialinnovation.se/kompetenscenter-for-social-innovation/>

⁷ Mötesplats Social Innovation 2023

⁸ Malin Lindberg, gästprofessor i social innovation vid Malmö universitet.

⁹ Bl.a. Anna Tengqvist, Tom Roodro, Thomas Lidén, Helena Stavreski och Fredrik Björk.

2. Tidigare kunskaper om social innovation

I detta avsnitt sammanfattas tidigare kunskaper om social innovation från svensk och internationell forskning, med särskilt fokus på vilken sorts förnyelse som avses och eftersträvas.

2.1. Innebörden i social innovation

"Alla innovationer har en social dimension i och med att de utvecklas och används i ett socialt sammanhang. Däremot används "social innovation" som benämning på de innovationer vars primära mål och medel är sociala."

Med "innovation" avses utveckling av nya idéer och lösningar som förverkligas och skapar nytta i samhället.¹⁰ Alla innovationer har en social dimension i och med att de utvecklas och används i ett socialt sammanhang.¹¹ Däremot används "social innovation" som benämning på de innovationer vars primära mål och medel är sociala.¹² Med detta menas att deras främsta syfte är att möta samhällsutmaningar och förbättra människors livsvillkor, samt att de utvecklas genom kollektiva processer där det skapas nya sociala relationer, praktiker och strukturer. Sociala innovationer utvecklas av aktörer inom alla samhällssektorer, även om det är vanligast med aktörer från civilsamhället och offentliga sektorn följt av näringslivet och i viss mån akademien, enligt en global kartläggning.¹³

Några exempel på sociala innovationer är:

- **Fritidsbanken** som erbjuder kostnadsfri utlåning av sport- och friluftsutrustning för att möjliggöra en aktiv fritid för alla och mer hållbara konsumtionsmönster.¹⁴
- **Mentormammor** som är en modell för att utbilda och anställa erfarna mammor som uppsökande hälsorådgivare till nyblivna mammor i sydafrikanska kåkstäder och svenska förortsområden.¹⁵
- **Universell utformning av arbetsplatser** där fackförbund, arbetsgivare, myndigheter och intresseorganisationer gemensamt utvecklat metoder och modeller för att utforma arbetsplatser som fungerar för en mångfald av människor utan särlösningar.¹⁶

Social innovation är ett exempel på så kallad "prefix-innovation" eller "x-innovation" där ett förled läggs till grundtermen innovation.¹⁷ Förledet kan vara ett substantiv som i tjänsteinnovation, ett adjektiv som i användardriven innovation eller en metafor som i

---

¹⁰ Benner 2005, Fagerberg m.fl. 2005

¹¹ Styhre 2013

¹² Lindberg 2021, Moulaert m.fl. 2013, Mulgan & Pulford 2010

¹³ Butzin & Terstriep 2018

¹⁴ Lindberg 2021, Högman m.fl. 2023

¹⁵ Kåks 2024, Lindberg m.fl. 2022

¹⁶ <https://uua.se/>

¹⁷ Jmfr Godin 2019

gräsrotsinnovation. Genom prefixen skapas olika underkategorier av innovation, som ringar in olika former, syften och områden för nya lösningar.¹⁸ Till exempel ringar produktinnovation in de lösningar som har formen av fysiska produkter, medan tjänsteinnovation ringar in de som består av immateriella tjänster. På motsvarande sätt ringar öppen innovation in de lösningar som utvecklas tillsammans med aktörer utanför den egna verksamheten, medan användardriven innovation ringar in de som utvecklas tillsammans med dem som ska använda lösningen. Enligt samma logik ringar social innovation in lösningar vars primära mål och medel är sociala.

2.2. Behovet av begreppet social innovation

Behovet av begreppet social innovation har motiverats med att innovation överlag är så starkt förknippat med teknisk och kommersiell utveckling.¹⁹ Det avspeglas i att merparten av all forskning, politik, finansiering och andra stödinsatser inom innovationsområdet är inriktad på kommersiella och industriella syften och sammanhang. En konsekvens är att kunskapen om och främjandet av innovation begränsats, trots att innovation i praktiken sker inom alla delar av samhället. Begreppet social innovation hjälper till att synliggöra och stötta innovation även inom välfärdsområdet, likväl som inom den offentliga sektorn, civilsamhället och socialt företagande. Detta bidrar till en bredare förståelse av innovation eftersom social innovation "skiljer sig på många sätt från de viktigaste egenskaperna hos tekniska innovationer och de system som de genereras av"²⁰ och att social innovation "är särpräglad både i sina resultat och i sina relationer, i de nya former av samarbete och samverkan som den medför"²¹. Det kan även vara till hjälp i utveckling och stöttning av innovation då de "processer, mätvärden, modeller och metoder som används för innovation inom exempelvis kommersiella eller tekniska områden inte alltid är direkt överförbara".²²

"... merparten av all forskning, politik, finansiering och andra stödinsatser inom innovationsområdet är inriktad på kommersiella och industriella syften och sammanhang."

På ett mer övergripande plan har det hävdats att "styrkan i begreppet social innovation är att det både återspeglar och framkallar en förändring i vår uppfattning om hur innovation skapar nytta för människor".²³ I samma anda har det angivits att:

*"Till skillnad från många av begreppets historiska (och även nutida) användningssätt är "social" här inte bara ett kvalifikationskrav för en ny uppfinning (som särskiljer den från det tekniska eller materiella), utan en beskrivning av processen och det slutliga målet: att transformera sociala institutioner på alla nivåer (från mikro till makro)."*²⁴

---

¹⁸ Lindberg 2021

¹⁹ Anheier m.fl. 2019, Godin 2019, Murray m.fl. 2010, Pol & Ville 2009

²⁰ Anheier m.fl. 2019, sid 17, egen översättning

²¹ Murray m.fl. 2010, sid 6, egen översättning

²² Ibid

²³ Pol & Ville 2009, sid 881, egen översättning

²⁴ Westley m.fl. 2017, sid 4, egen översättning

Samtidigt har begreppet social innovation ifrågasatts. Bland annat eftersom det sägs vara "ett begrepp som nästan alla gillar, men som ingen är riktigt säker på vad det betyder".²⁵ Det har kallats för ett "kvasibegrepp" vars användbarhet ligger mindre i att skapa säkerhet än att främja sammanhållning" vilket gör att det är "anpassningsbart till en mängd olika situationer och tillräckligt flexibelt för att följa politikens vridningar och vändningar".²⁶ Det sägs vara oklart vad adjektivet "social" tillför grundbegreppet "innovation" eftersom detta prefix ofta avser "en endast implicit existerande aspekt av 'innovation' eller en enbart skenbar avgränsning av olika typer (av innovation)".²⁷ Det har även hävdats att "sökandet efter förnyelse innebär en mental process som äger rum i samhället, så att vi kan säga att alla innovationer är sociala innovationer".²⁸

I linje med detta har det konstaterats att olika underkategorier av innovation kan överlappa varandra. Exempelvis har relationen mellan social, teknisk och kommersiell innovation beskrivits på följande sätt:

*"Det kan mycket väl vara så att en social innovation är teknikbaserad, exempelvis i fallet med tekniska hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning. Tekniska innovationer kan i sin tur vara baserade på sociala interaktioner, som fallet med digitala kommunikationsplattformar."*²⁹

*"En social innovation är inte nödvändigtvis en kommersiell innovation (till exempel skulle en ny pedagogisk metod för att lära småbarn matematik som är tillgänglig gratis inte vara en kommersiell innovation) och en kommersiell innovation är inte nödvändigtvis en social innovation (till exempel verkar Rubiks kub inte ha någon märkbar positiv effekt på de kännetecknande egenskaperna hos en social innovation). Kommersiella innovationer har dock förbättrat miljontals människors liv. Detta tyder på (...) att skärningspunkten mellan de två typerna av innovationer (...) är enorm."*³⁰

2.3. Vad är det "sociala" och "innovativa"?

För att förstå vilken förnyelse i samhället som eftersträvas i social innovation kan det vara till hjälp att urskilja vad det "sociala" respektive "innovativa" består i.

Det sociala i social innovation handlar om de sociala mål och medel som är primära i sådana initiativ. Det vill säga att deras främsta syfte är att möta samhällsutmaningar och förbättra människors livsvillkor, samt att utvecklingen sker genom kollektiva processer där det skapas nya sociala relationer, praktiker eller strukturer.³¹ De sociala målen har specificerats i termer av att förbättra människors välmående, relationer och egenmakt. Det kan röra allt från fysisk och psykisk hälsa till levnadsstandard, självförverkligande och gemenskap. Det kan även röra kopplingen mellan en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar livsstil, som på sistone rönt allt större uppmärksamhet i forskning om social innovation.³² De sociala medlen handlar i sin tur om att de människor och samhällsaktörer som berörs av en viss samhällsutmaning går samman för att ta itu med den gemensamt.

---

²⁵ Ibid

²⁶ European Commission 2013, sid 14-15, egen översättning

²⁷ Mildemberger & Terstriep 2023, sid 24, egen översättning

²⁸ Pol & Ville 2009, sid 881, egen översättning

²⁹ Anheier m.fl. 2019, sid 19, egen översättning

³⁰ Pol & Ville 2009, sid 884, egen översättning

³¹ Lindberg 2021, Moulaert m.fl. 2013, Mulgan & Pulford 2010

³² Bonnedahl m.fl. 2022

Denna kollektiva dimension i social innovation kan ta sig uttryck i nytänkande samverkan över organisations- och sektorsgränser, nya processer för samskapande mellan berörda, ansvariga och experter, eller nya organisatoriska sammanslutningar såsom bildandet av en förening eller ett kooperativ.

Det innovativa i social innovation handlar bland annat om att de idéer och lösningar som utvecklas är annorlunda jämfört med det som redan är etablerat i samhället.³³ Det kan vara något som är nytt för det aktuella sammanhanget, exempelvis för ett visst verksamhetsområde eller en viss målgrupp. Det kan även handla om på vilket sätt det är annorlunda, till exempel att det består i en ny tjänst, verksamhet eller samarbete, eller ett nytt sätt att förstå en viss samhällsutmaning eller alternativa visioner för samhällsutvecklingen. Det innovativa i social innovation handlar även om att det som utvecklas uppfattas vara ett bättre alternativ än befintliga lösningar.³⁴ Till exempel att det ses som mer rättvist, hållbart eller effektivt.³⁵ Detta påverkas av bedömarens värderingar och intressen, vilket gör att det kan finnas skilda uppfattningar om vilken förnyelse som är önskvärd.³⁶ Uppfattningen om vad som är innovativt är därmed relativt och normativt, i bemärkelsen att det kan skilja sig åt beroende på sammanhang och perspektiv.

"Det sociala kan sägas ange riktningen för det innovativa och det innovativa kan sägas ange styrfarten för det sociala."

En viktig poäng med social innovation är att det sociala och det innovativa är nära sammanbundet med varandra.³⁷ Det sociala kan sägas ange riktningen för det innovativa och det innovativa kan sägas ange styrfarten för det sociala. I beskrivningarna av den sociala dimensionen ovan syns till exempel det innovativa i strävan efter att förbättra människors livsvillkor. Det syns även i mobiliseringen av berörda människor och samhällsaktörer genom nytänkande former och processer för samverkan och samskapande. I beskrivningarna av den innovativa dimensionen syns det sociala, i sin tur, i det samhälleliga sammanhangets betydelse för vad som uppfattas vara innovativt. Detsamma syns i de värderingar och intressen som avgör vilka idéer och lösningar som uppfattas vara bättre än samhällets befintliga utbud.

Samtidigt kan det finnas obalanser och krockar mellan det sociala och innovativa i social innovation. Dels kan det innovativa gå överstyr med en ständig ström av nya lösningar som aldrig hinner få fäste i samhället, vilket kallats för "innovation frenzy".³⁸ Dels kan innovativa initiativ bli till en dimridå som ger sken av något händer trots att grundproblematiken består, vilket kallats för "empty innovation"³⁹ och "shallow innovation"⁴⁰. Det kan även vara så att det som uppfattas som innovativt per automatik anses vara bättre än

---

³³ Mötesplats Social Innovation 2023

³⁴ Ibid

³⁵ Phillips m.fl. 2008

³⁶ Segnestam Larsson & Brandsen 2016

³⁷ Bonnedahl m.fl. 2022, Lindberg 2021

³⁸ Sveiby m.fl. 2012

³⁹ Hallonsten 2023

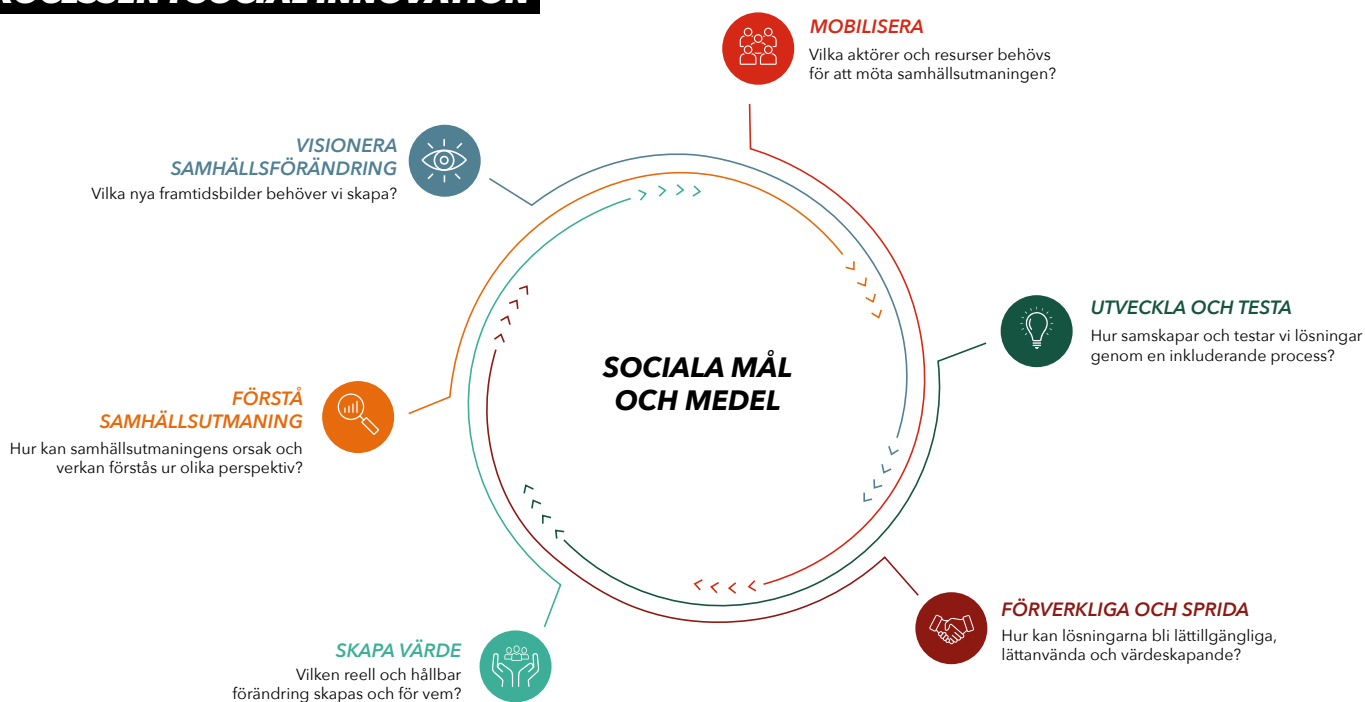
⁴⁰ Rehn & Örtenblad 2023

välbeprövade lösningar, vilket kallats för "pro-innovation bias".⁴¹ Det motsatta kan också vara fallet, där det som uppfattas vara alltför innovativt väcker motstånd mot förändring.⁴² Vissa sociala mönster kan fungera som bromskloss för innovation genom inrotade beteenden, konservativa värderingar, ojämlika maktrelationer, med mera. Dessutom kan själva begreppet innovation uppfattas som negativt, då det befars föra med sig en kommersiell och industriell logik som kan tränga undan sociala och ideella drivkrafter, vilket kallats för "mission drift".⁴³ Eftersom innovation är en experimentell process kan det även leda till oväntade och oönskade konsekvenser, vilket särskilt kan drabba människor som redan befinner sig i en utsatt livssituation.⁴⁴

2.4. Processen från samhällsutmaning till samhällsförändring

En viktig poäng med den angivna definitionen av innovation är att den inte bara omfattar utvecklingen av nya idéer och lösningar, utan även att dessa förverkligas och skapar nytta i samhället.⁴⁵ Detta riktar strålkastarljuset både mot den förnyelse som eftersträvas och uppnås, samt vad som behöver göras för att nå dit. En sådan framåtrörelse från utvecklingsbehov till faktisk förnyelse brukar kallas för en "innovationsprocess". I social innovation handlar det om en process från samhällsutmaning till samhällsförändring. Svenska och internationella studier av ett stort antal sociala innovationer visar att processen ofta omfattar de delar som illustreras i Figur 1.⁴⁶

PROCESSEN I SOCIAL INNOVATION

Figur 1. Processen i social innovation

⁴¹ Fornstedt 2021, Godin 2019, Rehn & Örtenblad 2023, Sveiby m.fl. 2012

⁴² Fornstedt 2021

⁴³ Ebrahim m.fl. 2014, Lindberg 2021

⁴⁴ Segnestam Larsson & Brandsen 2016, Sveiby m.fl. 2012

⁴⁵ Benner 2005, Fagerberg m.fl. 2005

⁴⁶ Anheier m.fl. 2019, Brandsen m.fl. 2016, Haxeltine m.fl. 2013, 2017, Howaldt m.fl. 2018, 2019, Lindberg 2021, Lindberg m.fl. 2018, 2022, Westley m.fl. 2017

I centrum för figuren står de sociala mål och medel som kännetecknar social innovation och runt om kretsar sex centrala delar i innovationsprocessen:

- **Förstå samhällsutmaningen** som handlar om att uppmärksamma en aktuell samhällsutmaning och förstå dess orsak och verkan ur olika perspektiv.
- **Visionera samhällsförändring** som handlar om att skapa nya framtidsbilder för ett samhälle där utmaningen mötts och människor har goda livsvillkor.
- **Mobilisera** som handlar om att involvera de människor och samhällsaktörer som berörs av samhällsutmaningen och de resurser som behövs för att kunna möta den.
- **Utveckla och testa** som handlar om att generera och prioritera idéer, samt utforma och testa möjliga lösningar, tillsammans med berörda människor och samhällsaktörer.
- **Förverkliga och sprida** som handlar om att etablera varaktiga former för att göra den utvecklade lösningen lättillgänglig, lättanvänd och värdeskapande för målgruppen.
- **Skapa värde** som handlar om att uppnå, mäta och synliggöra den sociala förnyelse som eftersträvas för individer, organisationer och samhälle.

Dessa delar kan på ett sätt ses som kronologiska, då social innovation innebär en framåtrörelse från samhällsutmaning till samhällsförändring. Samtidigt är delarna ofta överlappande och återkommande, då innovationsprocessen innebär kontinuerligt provande och lärande.⁴⁷ Detta kan ta tid, vilket beskrivits på följande sätt i en internationell studie av sociala innovationer:

*"I (vår) historiska studie av innovationer som i slutändan förändrade de institutioner som hade skapat problemet från första början blev det uppenbart att reell social transformation kan kräva att vi behöver tänka i termer av decennier och till och med århundraden"*⁴⁸

Samtidigt visar en europeisk studie att många initiativ till social innovation ebbar ut när deras initiala projektfinansiering tar slut.⁴⁹ Andra studier bekräftar att det kan vara svårt att driva långsiktiga innovationsprocesser med de tidsbegränsade projektmedel som vanligen används för att finansiera sådana initiativ.⁵⁰ Dessutom är sådana medel ofta avsedda för utveckling och test av nya idéer och lösningar, inte för övriga delar i processen. I vissa fall har mer långsiktiga processer möjliggjorts genom så kallade "pärlbandsprojekt" där verksamheten stegvis vidareutvecklas i flera åtföljande projekt.⁵¹

"En återkommande erfarenhet är att social innovation ofta är en snirklig och tålmodskrävande process, där olika finansieringsformer behöver kombineras över tid."

---

⁴⁷ Ebrahim m.fl. 2014, Lindberg 2021

⁴⁸ Westley 2018, sid 24, egen översättning

⁴⁹ Segnestam Larsson & Brandsen 2016

⁵⁰ Fred 2018, Lindberg 2021, Lindberg m.fl. 2018

⁵⁰ Lindberg m.fl. 2018, Sävenstrand m.fl. 2012

⁵¹ Lindberg m.fl. 2018, 2022

I andra fall har det möjliggjorts genom att etablera nya organisationer eller samverkanskonstellationer för långsiktig drift och förvaltning.⁵² En återkommande erfarenhet är att social innovation ofta är en snirklig och tålmodskrävande process, där olika finansieringsformer behöver kombineras över tid.⁵³

Forskning om så kallad "transformativ social innovation" visar att framåtrörelsen från samhällsutmaning till samhällsförändring handlar om att utmana, förändra eller ersätta etablerade institutioners dominans i ett visst socialt och materiellt sammanhang.⁵⁴ Detta sker i interaktion mellan tre nivåer i samhället:

- **Mikronivå** där sociala innovationer initieras och utvecklas i relativt skyddade utrymmen för experimenterande.
- **Mesonivå** där sociala innovationer påverkar och påverkas av formella och normativa regler och strukturer i organisationer och samhälle.
- **Makronivå** där sociala innovationer påverkar och påverkas av bredare trender och händelser i politiken, ekonomin, kulturen, med mera.

I en internationell studie av sociala innovationer som lyckats förändra samhället identifieras några återkommande mönster i deras utvecklingsprocess.⁵⁵ Ett mönster är att de som drivit initiativen varit medvetna om och navigerat sig fram mellan de tre nivåerna ovan. Det har bland annat inneburit att de kunnat anpassa sin ursprungsidé till aktuella omständigheter och möjlighetsfönster. Det har även inneburit att de kunnat uppmärksamma och hantera motsättningar och konflikter med de krafter i samhället som velat bevara den rådande ordningen. I vissa fall har sådant motstånd kunnat användas som en hävstång, genom att de därmed tvingats mobilisera fler aktörer och resurser för att få genomslag.

---

⁵² Lindberg m.fl. 2018, 2022

⁵³ European Union 2022, Mötesplats Social Innovation 2024

⁵⁴ Haxeltine m.fl. 2013, 2017, Westley m.fl. 2017 Westley m.fl. 2017

⁵⁵ Westley m.fl. 2017

3. ESF:s stöttning av social innovation

I detta avsnitt beskrivs hur social innovation stöts inom ESF, dels på EU-nivå och dels i Sverige.

3.1. EU:s stöttning av social innovation

"ESF:s stöttning av social innovation har framför allt omfattat finansiering och forum för nytänkande projekt, tvärssektoriella partnerskap och transnationellt erfarenhetsutbyte."

Som beskrivs inledningsvis har ESF stöttat insatser för sysselsättning, yrkesutbildning och omskolning ända sedan fonden inrättades 1957, varefter den alltmer inriktats på innovativa insatser för att främja arbetstillfällen, utbildning, livslångt lärande och social inkludering samt motverka fattigdom.⁵⁶ Kring 2010 började social innovation användas som benämning inom EU för sådana insatser, vilket fick fäste även inom ESF.⁵⁷ I programperioden 2014–2020 infördes social innovation som en genomgående princip i ESF, med fokus på att testa och utvärdera nytänkande lösningar samt använda dem i större skala.⁵⁸ I nuvarande programperiod, ESF+ 2021–2027, förväntas alla EU-länder stötta social innovation i sina nationella ESF-program, för att möjliggöra nytänkande lösningar och anpassa politiska åtgärder till sociala förändringar.⁵⁹ Dessutom har det tidigare fristående programmet "Employment and Social Innovation" (EaSI) införlivats i ESF+.⁶⁰ Den definition av social innovation som ESF+ utgår från lyder:

*"...utveckling och genomförande av nya idéer (när det gäller produkter, tjänster, metoder och modeller), och som samtidigt tillgodoser sociala behov och skapar nya sociala relationer eller samarbeten (...) varigenom samhället gynnas och dess förmåga att agera förstärks."*⁶¹

ESF:s stöttning av social innovation har framför allt omfattat finansiering och forum för nytänkande projekt, tvärssektoriella partnerskap och transnationellt erfarenhetsutbyte, vilket beskrivits och diskuterats i flera forsknings- och policyrapporter.⁶² Denna stöttning bedöms ha skapat utrymme för EU:s medlemsländer att utveckla, testa och sprida nytänkande sätt att möta behov och utmaningar inom arbetsliv och social inkludering.⁶³ Dessutom sägs stödet ha möjliggjort nytänkande processer för styrning, ledning och organisering i medlemsländerna, vilket kallats för "governance innovation".⁶⁴ ESF kan på så sätt ha bidragit till att stärka den offentliga sektorns kapacitet att överbygga olika

---

⁵⁶ BEPA 2011, Edmiston 2015, European Communities 2004, European Union 2018, Lindberg m.fl. 2018, Sabato m.fl. 2017, von Jacobi m.fl. 2017

⁵⁷ BEPA 2011, Equal 2006, European Union 2018, Sabato m.fl. 2017

⁵⁸ Europeiska unionen 2013, artikel 9

⁵⁹ Europeiska unionen 2021, paragraf 29

⁶⁰ <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/sv/easi-delen-av-esf>

⁶¹ Europeiska unionen 2021, artikel 2, paragraf 8

⁶² T.ex. Ahmed m.fl. 2017, Edmiston 2015, European Communities 2004, European Union 2018, Lindberg m.fl. 2018, Sabato m.fl. 2017, von Jacobi m.fl. 2017

⁶³ Ahmed m.fl. 2017, European Union 2018, Lindberg m.fl. 2018

⁶⁴ Ahmed m.fl. 2017

politikområden och samverka över organisations- och sektorsgränser. I en uppföljning av medlemsländernas ESF-program under 2014–2020 bedöms dock få av dessa ha stöttat social innovation på ett systematiskt sätt eller skapat tillräckligt utrymme för experimentella arbetssätt.⁶⁵ Liknande slutsatser dras i en kartläggning av social innovation i de svenska ESF-programmen för perioderna 2007–2013 och 2014–2020.⁶⁶

"I flera studier framhålls att många ESF-finansierade projekt lyckats utveckla, etablera och sprida nytänkande lösningar på samhällsutmaningar."

I flera studier framhålls att många ESF-finansierade projekt lyckats utveckla, etablera och sprida nytänkande lösningar på samhällsutmaningar.⁶⁷ Samtidigt sägs projektmedlens tidsbegränsning, öronmärkning och administrationskrav ha medfört att kortsiktiga och individinriktade insatser varit enklare att genomföra än långsiktiga och strukturförändrande insatser. Överlag bedöms ESF ha fokuserat mer på att öka individers förmåga att uppfylla arbetslivets och samhällslivets krav och ideal, snarare än på att förstärka välfärdssystemets förmåga att säkerställa en allmän välfärd. Vidare sägs ESF:s styrning genom projektlogik, volymmål och redovisningssystem ha premierat ett linjärt arbetssätt med en förutbestämd plan, snarare än ett stegvist prövande arbetssätt i komplexa system. Det konstateras även att mottagarkapaciteten och förändringsviljan ofta varit begränsad hos de samhällsaktörer som har mandat och kapacitet att förändra rådande ordning. Sammantaget har detta gjort det svårt att påverka etablerade strukturer och normer i organisationer och samhälle genom ESF-finansierade projekt.

3.2. Sveriges programområde för social innovation

I ESF:s nuvarande programperiod, ESF+ 2021–2027, har det inrättats ett särskilt programområde för social innovation i Sveriges nationella ESF-program. Tidigare har det saknats öronmärkta medel till social innovation i Sveriges ESF-program, även om det sades vara viktigt att stötta även i programmen för perioderna 2007–2013 och 2014–2020.⁶⁸ Den nämnda kartläggningen av social innovation i dessa programperioder visar att ESF redan då finansierade många projekt som utvecklade innovativa insatser, även om det försvårades av bristen på systematiskt stöd i innovationsprocessens olika delar.

Programområdet för social innovation utgör ett av totalt sex programområden i ESF+, som illustreras i Figur 2.

---

⁶⁵ European Union 2018

⁶⁶ Lindberg m.fl. 2018

⁶⁷ Denvall & Wright Nielsen 2006, Fred 2018, Lindberg m.fl. 2018, Mc Glinn 2018, Svensson & Florén 2021, Sweco 2021

⁶⁸ Europeiska socialfonden 2007, 2014

⁶⁹ Lindberg m.fl. 2018

A Öka möjligheten till ett hållbart arbetsliv för alla 66,5% tilldelning*	Särskilda mål • Främja livslångt lärande och att uppmantra aktiv inkludering	Insatser för • Arbetslösa inklusive långtidsarbetslösa • Anställda och personer i omställning inklusive egenföretagare • Organisationer	• Myndigheter • Företag • Andra arbetsgivare inom privat, offentlig och idéburen sektor
B Öka möjligheten till arbete 14% tilldelning*	Särskilda mål • Förbättra tillgången till sysselsättning för alla arbetsökande	Insatser för • Arbetslösa inklusive långtidsarbetslösa	
C Minska risken för ekonomisk utsatthet 3% tilldelning*	Särskilda mål • Främja social inkludering	Insatser för • Individier som befinner sig i, eller riskerar att hamna i fattigdom eller social exkludering	
D Öka kapaciteten i glesbygden 6,5% tilldelning*	Särskilda mål • Modernisera arbetsmarknadens institutioner och tjänster	Insatser för • Övre och Mellersta Norrland	
E Sociala innovationer 5% tilldelning*	Särskilda mål • Uppmantra aktiv inkludering	Insatser för • Arbetslösa inklusive långtidsarbetslösa • Anställda och personer i omställning inklusive egenföretagare • Organisationer	• Myndigheter • Företag • Andra arbetsgivare inom privat, offentlig och idéburen sektor
F Fast-Care - Stöd till ukrainska flyktingar 5% tilldelning*	Särskilda mål • Främja socioekonomisk integrering av tredjelandsmedborgare, inbegripet migranter	Insatser för • Individier som omfattas av EU:s massflyktsdirektiv	

Figur 2. Programområden i Sveriges nationella ESF-program 2021–2027.

Avsikten med Programområde E (PO E) är att stötta nytänkande lösningar som kan möta de utmaningar som finns inom social inkludering, arbetsmarknad och utbildning.⁷⁰ ESF-rådets förändringsteori för PO E omfattar fyra prioriterade områden⁷¹:

- **Social hållbarhet** där social innovation förväntas kunna bidra till att människor i socialt utanförskap får mer egenmakt och resurser genom insatser för aktiv inkludering i samhället.
- **Förändrad arbetsmarknad** där social innovation förväntas kunna bidra till ett mer hållbart arbetsliv genom insatser som mildrar konsekvenserna av arbetsmarknadens förändringstakt.
- **Kompetensutveckling och livslångt lärande** som social innovation förväntas kunna bidra till genom insatser för att motverka skolavhopp, stärka anställdas kompetensutveckling och möjliggöra omskolning.
- **Grön omställning** som social innovation förväntas kunna bidra till genom insatser som tillgodoser de ökade och förändrade kompetenskrav som följer av denna omställning.

Hittills har sju utlysningar⁷² genomförts och 25 projekt beviljats finansiering i PO E, vilka listas i Tabell 1.

⁷⁰ <https://www.esf.se/vara-fonder/socialfondsprogrammet-esf-2021-2027/#E:-Social-innovation>

⁷¹ Svenska ESF-rådet 2024

⁷² Här undantas de utlysningar som genomförts inom "Unga i mobilitet".

Tabell 1. Utlysningar och projekt i ESF:s programområde för social innovation.

Utlysning	Ansökningsperiod	Beviljade projekt	Projektägare
<i>Insats av strategisk betydelse</i>	220901-221006	Kompetenscenter för social innovation	Mötesplats Social Innovation vid Malmö universitet
<i>Närmare arbetsmarknaden med utvecklad samverkan</i>	220901-221006	Etableringslyftet	Upplands Väsby kommun
		Kraftsamling för ökad ungdomssysselsättning	Reach for Change
		Stärkta förutsättningar för unga med IF	Göteborgsregionens kommunalförbund
<i>Innovativ arbetsmarknads-etablering</i>	230502-230904	En blind fläck – tjejer i gängkriminella miljöer	Göteborgs kommun
		Föreningsliv och folkhälsa i praktiken	Säffle kommun
		Supported Self employment – företagande för alla	Stiftelsen Activa
		Uppsala Yrkesmentor	Nya Kompisbyrån
		4uvas Innovativ samverkan	Fryshuset
<i>Innovativ inkludering av arbetslösa genom cirkulär omställning</i>	231002-231117	Arbetsintegration i cirkulärekonomin	SKOOPI
		DC Farming	Sunderby folkhögskola
		Odla svenska	Stenungsunds kommun
		Remake Textile	Doing Good
<i>Innovativa finansierings-former för att möta samhällsutmaningar</i>	240325-240624	CIKOMSA - Civilsamhällets och kommunen i samverkan	Östersunds kommun
		Fungerande social finansmarknad i Dalarna	Region Dalarna
		Innovationskraft Karlskoga	Karlskoga kommun
		Innovativ investeringsform för social inkludering	LTU Business AB
		Kungälv kommun	Kungälv kommun
		Värden	Bodens kommun
<i>Stärkt regional kapacitet för att möta samhällsutmaningar</i>	240603-241025	Gört tillsammans - Plattform för social innovation	Region Gävleborg
		Kompetenscenter Social Innovation Södertörn	Södertörns högskola
		Kunskapscenter Botildenberg	Stiftelsen Botildenberg
		Samverkan för social innovation i Örebro län	Region Örebro län
		Socialt Innovationscenter Syd	Coompanion Skåne
		Sports4innovation	TalangAkademin
<i>Från lokal samhällsutmaning till samhällsförändring</i>	241216-250424	-	-

3.3. Nationellt kompetenscenter för social innovation i ESF

Som stöd i genomförandet av PO E har ESF-rådet låtit inrätta ett nationellt kompetenscenter för social innovation, som bidrar med kunskaper, metoder och mötesplatser i syfte att främja effektiva, varaktiga och värdeskapande sociala innovationer i ESF.⁷³ Liknande kompetenscenter finns i andra EU-länder, som en del i ESF+’s gemensamma satsning på sådana stödstrukturer. I Sverige drivs kompetenscentret av Mötesplats Social Innovation (MSI) som är en nationell kunskaps- och samverkansplattform med säte vid Malmö universitet och med regionala noder vid Högskolan i Borås, Jönköping University, Luleå tekniska universitet, Umeå universitet och Örebro universitet. Samverkansparter i kompetenscentret är Nationella nätverket för samordningsförbund och Partnerskapet för sociala innovationer i Örebro län, samt att samverkan även sker med andra svenska nyckelaktörer⁷⁴. Internationellt utbyts erfarenheter med de nationella kompetenscentren i övriga EU-länder.

"Som stöd i genomförandet av PO E har ESF-rådet låtit inrätta ett nationellt kompetenscenter för social innovation, som bidrar med kunskaper, metoder och mötesplatser."

Kompetenscentret genomför insatser på tre nivåer:

- **Projektnivå** med coaching, lärträffar och klusterutvärdering med PO E-projekt.
- **Programnivå** med avstämnings- och analysmöten med ESF-rådet.
- **Systemnivå** med samverkan och mötesplatser för aktörer inom social innovation.

På alla nivåer tillvaratas löpande erfarenheter om social innovation i PO E, som en del i kompetenscentrets insatser för analys och lärande. Detta sammanställs bland annat i en årlig analysrapport, varav den första publicerades 2023⁷⁵ och den andra utgörs av denna rapport. I rapporterna sammanförs erfarenheterna från PO E med tidigare kunskaper om social innovation från svensk och internationell forskning.

Temat för den första rapporten var förutsättningarna för att främja innovativ inkludering i arbetsliv och samhälle genom kompetenscentrets nationella stödstruktur. I rapporten uppmärksammas de förhoppningar som finns om att en sådan stödstruktur ska förbättra förutsättningarna för att de sociala innovationer som utvecklas i ESF ska skapa reell och hållbar nytta i samhället. För att kunna infria dessa förhoppningar bedöms kompetenscentrets kombination av insatser på projektnivå, programnivå och systemnivå vara en viktig pusselbit. På projektnivå sägs kompetenscentrets insatser kunna bidra till att synliggöra och stärka de olika delarna i PO E-projektens innovationsprocesser. På programnivå kan det bidra till att ESF:s utlysningprocesser utformas så att de skapar goda förutsätt-

---

⁷³ <https://socialinnovation.se/kompetenscenter-for-social-innovation/>

⁷⁴ Bl.a. Coompanion, Famna, Forum, Mikrofonden, Reach for Change, SE Forum, Skoopi och Samhällsentreprenörskap Sverige.

⁷⁵ Mötesplats Social Innovation 2023

ningar för projektens innovationsprocesser. På systemnivå kan det bidra till att förbättra samspelet mellan de faktorer i samhället som påverkar projektens och programmets innovationsförmåga.

"... kompetenscentret behöver underlätta samverkan och samskapande mellan olika intressenter och målgrupper på projektnivå, programnivå och systemnivå."

En utmaning som identifieras i rapporten är kompetenscentrets begränsade räckvidd att stötta de delar i innovationsprocessen som sällan ryms i ESF:s projektformat, likväl som det begränsade handlingsutrymmet att påverka etablerade strukturer och normer i organisationer och samhälle. Detta sägs bland annat bero på att mottagarkapaciteten och förändringsviljan ofta är begränsad hos de aktörer som har mandat och kapacitet att förändra rådande ordning. En slutsats är därför att kompetenscentret behöver underlätta samverkan och samskapande mellan olika intressenter och målgrupper på projektnivå, programnivå och systemnivå. På projektnivå behöver kompetenscentret synliggöra och stärka samspelet mellan de aktörer som är relevanta för att PO E-projekten ska kunna initiera, etablera och integrera sina nytänkande lösningar i samhället. På programnivå behöver kompetenscentret bidra till att ESF:s utlysningssprocesser utformas så att de tillvaratar och stöttar relevanta aktörer med olika roller och sektorstillhörighet. På systemnivå behöver kompetenscentret underlätta samspelet mellan ESF:s projekt och program, å ena sidan, och det befintliga stödsystemet med affärsrådgivning, utvecklingsprogram och finansieringslösningar, å andra sidan.

4. Erfarenheter om social innovation i PO E

I detta avsnitt presenteras erfarenheter om social innovation i genomförandet av ESF:s programområde för social innovation, från ESF-rådet, PO E-projekt, samt kompetenscentrets medarbetare, parter, vetenskapliga referensgrupp och konferensdeltagare.

4.1. ESF-rådets erfarenheter

För att dokumentera erfarenheter bland tjänstepersoner på ESF-rådet genomfördes två dialogsessioner under våren och hösten 2024. Vid sessionerna deltog fyra respektive två tjänstepersoner som är involverade i genomförandet av PO E.

Vid den första sessionen diskuterades hur ESF stöttar social innovation i ljuset av de olika delarna i processen för social innovation (se Figur 1). När det gäller den del i modellen som handlar om att förstå samhällsutmaningen framfördes att detta till stor del fastställs i det nationella ESF-programmet och i ESF:s utlysningstexter. För att tillvarata fler perspektiv på samhällsutmaningen diskuterades möjligheterna med en gemensam process med berörda samhällsaktörer, till exempel i form av en referensgrupp. Ett annat förslag som framfördes var att finansiera förstudier, som ger utrymme för projektparterna att fördjupa sin förståelse av samhällsutmaningen. När det gäller den del i innovationsprocessen som handlar om att visionera samhällsförändring konstaterades att styrningen och ledningen av ESF-programmets genomförande tenderar att fokusera på annat än på visionen och syftet med programmet. Ett förslag som framfördes var att arrangera en intern workshop om detta med ESF-rådets medarbetare och ledning. Även här efterfrågades dessutom en gemensam process med berörda samhällsaktörer, samt förstudier för att ge utrymme för projektparterna att visionera.

"... potential för ESF att facilitera nya kontakter och samarbeten på ett tidigt stadium i utlysningsprocessen, genom mötesplatser, nätverksmedel och förstudiemedel."

När det gäller den del i innovationsprocessen som handlar om att mobilisera aktörer och resurser framfördes uppfattningen att det behöver ske så tidigt som möjligt. Inte minst för att aktörer från olika organisationer och samhällssektorer ska börja prata samma språk. Här urskildes en potential för ESF att facilitera nya kontakter och samarbeten på ett tidigt stadium i utlysningsprocessen, genom mötesplatser, nätverksmedel och förstudiemedel. När det gäller den del i processen som handlar om att utveckla och testa nya idéer och lösningar konstaterades att detta är den del som oftast finansieras i ESF:s utlysningar. Även här framhölls att förstudiemedel kan vara ett sätt att bredda ESF:s finansiering till fler delar av processen.

När det gäller den del som handlar om att förverkliga och sprida diskuterades balansgången mellan att stötta storskalig uppskalning av de lösningar som utvecklats i ESF-projekt, å ena sidan, och att stötta en större lokal mångfald av lösningar som lättare kan anpassas till aktuella behov. Dessutom diskuterades i vilka fall som pärlbandsprojekt kan vara lämpligt för att finansiera långsiktig utveckling, implementering och spridning. När det gäller den del som handlar om att skapa värde framhölls vikten av att utgå från individens behov och nytta. På ett mer övergripande plan framhölls att ESF:s programområde för social innovation kan ses som en pilotinsats för stöd och lärande inom detta område på ett mer fokuserat sätt än tidigare, som avstamp för utvidgat lärande till hela ESF+.

Vid den andra sessionen diskuterades ett utkast till denna rapport som ESF-rådets tjänstepersoner fått läsa i förväg. Diskussionen handlade framför allt om vilka möjligheter som finns att skapa utrymme för innovation inom ESF i allmänhet och PO E i synnerhet. Bland annat framfördes att de i PO E-utlysningarna successivt försökt förtydliga efterfrågan på beskrivningar av vad som är det innovativa i projekten. Samtidigt är det en balansgång mellan att å ena sidan ge utrymme för experimenterande och å andra sidan säkerställa ansvarsfull användning av skattemedel. Dessutom kan utlysningarnas efterfrågan på innovativ samverkan skapa vissa svårigheter på grund av statsstödsregler och Lagen om offentlig upphandling (LOU). Det sades även kunna uppstå en jävsproblematik vid alltför omfattande interaktion med potentiella sökande inför utlysningar och ansökningar.

"En nyckel är att använda de offentliga medlen för att förbättra förutsättningarna för social innovation genom att stärka miljöer, undanröja hinder och skapa handlingsfrihet, parallellt med nödvändig kontroll, snarare än att styra vilka enskilda innovationer som utvecklas."

En hypotetisk fråga som ställdes är om myndigheter likt ESF tenderar att främja eller kväva social innovation genom att försöka finansiera sådant inom ramen för sina uppdrag och regelverk? Som myndighet är man dessutom ofta en del av det system som sådan innovation per definition avser att utmana, påverka eller förändra. Samtidigt sades att myndigheter nog kan – och kanske bör – vara med som en del av det finansiella paketet för att möjliggöra social innovation. En nyckel är att använda de offentliga medlen för att förbättra förutsättningarna för social innovation genom att stärka miljöer, undanröja hinder och skapa handlingsfrihet, parallellt med nödvändig kontroll, snarare än att styra vilka enskilda innovationer som utvecklas. Här framfördes att PO E-utlysningarna medvetet styrts om till mer strategiskt inriktade insatser över tid, exempelvis genom att finansiera regionala stödstrukturer och innovativa finansieringsformer. Det sades även vara viktigt att de projekt som finansieras blir hållbara på sikt och inte förblir beroende av ESF-medel. Där sades pärlbandsprojekt kunna vara en mellanväg för successiv utveckling av insatserna, men inte för permanent drift.

4.2. Projektens erfarenheter

För att dokumentera erfarenheter bland medarbetare i PO E-projekt genomfördes en dialogsession under våren 2024. Där deltog 14 företrädare för åtta av de projekt som finansierats i de tre utlysningar som dittills genomförts.⁷⁶

Huvudfrågan för sessionen löd: Hur fångar vi det innovativa i ESF:s projekt och program? För att ringa in detta fick deltagarna diskutera fyra mer specifika frågor:

- Varför tycker ni att social innovation behövs i dagens samhälle?
- Varför sökte ni medel från ESF:s programområde för social innovation?
- Vilken förnyelse hoppas ni att ert projekt ska kunna bidra med?
- Vad kan andra projekt lära sig från er om social innovation?

I diskussionen om den första frågan – varför de tycker att social innovation behövs i dagens samhälle – framfördes att det driver samhället framåt i frågor som är avgörande, exempelvis för utsatta grupper. Det sades att det sociala skydds nätet behöver utvecklas genom nya metoder och samverkan. Social innovation uppfattades som ett sätt att tänka utanför boxen, det vill säga bortom samhällets etablerade system. Vidare sades att många människors tankar och idéer behöver samlas för att möta samhällsutmaningar såsom utanförskap och klimatförändringar. Det angavs att social innovation är ett bra sätt att tillvarata idéer som berörda människor själva har för att lösa samhällsproblem, exempelvis arbetssökande som har svårt att få jobb. Dessutom framfördes uppfattningen att social innovation behövs för att lyfta målgruppens behov och hitta nya lösningar på gamla sociala problem. Det underströks även att civilsamhällets organisationer behöver inkluderas i insatser för att kunna möta samhällsutmaningarna. Utöver detta påpekades att även tekniska lösningar är beroende av att det finns samhällsstrukturer eller sociala relationer som möjliggör att lösningarna skapar nytta.

"Social innovation uppfattades som ett sätt att tänka utanför boxen, det vill säga bortom samhällets etablerade system."

I diskussionen om den andra frågan – varför de sökte medel från ESF:s programområde för social innovation – framfördes att det framför allt handlade om att utlysningarnas teman matchade deras idéer. Däremot hade de mindre kännedom om själva programområdet, även om det underlättade med den låga nivån av medfinansiering inom detta programområde.⁷⁷

Vissa av deltagarna hade vana av att driva ESF-projekt sedan tidigare, men var oerfarna inom social innovation. För andra var det tvärtom så att de hade stor erfarenhet inom social innovation, men inte av att söka projektmedel från ESF. Gemensamt var att

---

⁷⁶ Från utlysningen "Närmare arbetsmarknaden med utvecklad samverkan" deltog projekten Etableringslyftet och Kraftsamling för ökad ungdomssysselsättning. Från utlysningen "Innovativ arbetsmarknadsetablering" deltog projekten Föreningsliv och folkhälsa i praktiken och Supported Self employment - företagande för alla. Från utlysningen "Innovativ inkludering av arbetslösa genom cirkulär omställning" deltog projekten Arbetsintegration i cirkulärekonomin, DC Farming, Odlas svenska och Remake Textile.

⁷⁷ I PO E krävs medfinansiering på 5% medan det i flera andra programområden krävs 40-60%.

utlysningarna uppfattades ge möjlighet att testa nya idéer på ett mer experimentellt och flexibelt sätt än i tidigare programperioder. För vissa var detta särskilt viktigt internt i projektägarnas egna organisationer, då det gav legitimitet och resurser att frångå etablerade synsätt och arbets sätt. Utlysningarna uppfattades även ge utrymme för att anpassa planen och metoderna under projektets gång, till skillnad från tidigare programperioder där det sades ha varit svårare att styra om när målgruppen visade sig ha andra behov än vad man först trott. Däremot skilde sig uppfattningarna åt vad gäller utlysningarnas möjliggörande av långsiktig implementering och värdeskapande av de lösningar som utvecklas och testas i projekten. Vissa menade att det var oväntat lite fokus på detta, medan andra blivit positivt överraskade av att pärlbandsprojekt verkade kunna finansieras. I anknytning till detta framhölls att social hållbarhet är avgörande i social innovation, för att de lösningar som utvecklas ska kunna skapa reell och bestående nytta för målgruppen.

"... flexibilitet framhölls som en viktig del i social innovation, för att kunna anpassa insatserna i takt med ökade insikter i målgruppernas behov och nytta."

I diskussionen om den tredje frågan – vilken förnyelse som de hoppas att deras projekt ska bidra med – framfördes förhoppningar om att de metoder som utvecklas och testas i projekten ska spridas och användas i fler sammanhang än deras eget. Det handlar exempelvis om en modell som ska göra det lättare att samverka kring sociala insatser mellan kommuner och sociala entreprenörer i form av små civilsamhällesaktörer. Ett annat exempel är ett koncept för att tillvarata överskottsvärme från datacenter för att driva växthus där personer som står långt från arbetsmarknaden erbjuds arbetsträning och arbetstillfällen. Ytterligare ett exempel är en internationell modell för "supported self-employment" som ska anpassas till en svensk kontext för att personer med funktionsnedsättning lättare ska kunna driva egna företag. På en mer övergripande nivå framfördes förhoppningar om att kunna bidra med en synvänder, dels vad gäller förståelsen av samhällsutmaningars orsaker och verkan, dels vad gäller tilltron till långtidsarbetslösa personers egna idéer. En annan angiven ambition var att bidra till ett hållbart samhälle på flera nivåer, både för enskilda människor och samhället i stort. Även på organisationsnivå finns förhoppningar om att bidra till förnyelse, exempelvis inom kommuner, genom ökad intern dialog och samverkan kring samhällsutmaningar. Samtidigt underströks att projekten fortfarande befinner sig i en tidig fas, där både behoven och lösningarna kan komma att förändras längs vägen. Sådan flexibilitet framhölls som en viktig del i social innovation, för att kunna anpassa insatserna i takt med ökade insikter i målgruppernas behov och nytta.

I diskussionen om den fjärde frågan – vad andra projekt kan lära sig från dem om social innovation – framfördes att det kan bestå i konkreta exempel på hur social innovation kan se ut i praktiken. Dels inom olika samhällssektorer, dels i samverkan över organisations- och sektorsgränser, samt genom involvering av de människor som direkt berörs av

den aktuella samhällsutmaningen. Lärdomarna från sådan involvering och samverkan framhölls också som värdefulla att tillvarata och sprida. Det handlar bland annat om värdet av att visa tilltro till personer som står långt från arbetsmarknaden och tillvarata deras idéer och drivkrafter. Det handlar även om praktiska arbetssätt för att fånga upp och fördjupa förståelsen av målgruppens behov, involvera dem på ett sätt som skapar tillit och undviker stigmatisering, samt följa upp att det sker en faktisk förändring för målgruppen. I detta sades det vara till hjälp att skapa en gemensam förändringsteori med projektparterna. En annan lärdom handlar om hur man kan arbeta med flera parallella syften samtidigt i en föränderlig värld, där vi ständigt ställs inför nya utmaningar som kräver kollektivt ansvarstagande.

4.3. Erfarenheter från klusterutvärdering av projekt

Som en del i kompetenscentrets insatser för analys och lärande genomförs så kallade klusterutvärderingar av PO E-finansierade projekt. Med "kluster" avses att flera relaterade projekt följs upp gemensamt, genom att identifiera och analysera övergripande mönster, trender och resultat i deras sammantagna insatser. Utvärderingarna bygger på dokumentation av gemensamma och enskilda möten med projekten, deras projektansökningar och andra dokument, samt kompletterande intervjuer med representanter för projekten.

Här sammanfattas erfarenheter från den första klusterutvärdering som omfattar de projekt som tilldelats medel i den första PO E-utlysningen "Närmare arbetsmarknaden med utvecklad samverkan". Utlysningen syftade till att möjliggöra samverkan mellan de samhällsaktörer som är relevanta för att möta behov bland personer som är långtidsarbetslösa eller ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden. De projekt som finansieras i utlysningen är:

- **Etableringslyftet** som drivs av Upplands Väsby kommun i samarbete med Sollentuna kommun och Sigtuna kommun för att möta samhällsutmaningarna med hög och långvarig arbetslöshet bland nyanlända och utrikesfödda, ökande segregation, samt svårigheter med kompetensförsörjning. Projektet avser att överbrygga glapp mellan insatser och bristande samverkan för att målgruppen lättare ska kunna orientera sig i samhället och på arbetsmarknaden.
- **Kraftsamling för ökad ungdomssysselsättning** som drivs av Stiftelsen Reach for Change i samarbete med den ideella föreningen Right By Me för att möta samhällsutmaningen med den höga ungdomsarbetslösheten i Sverige. Projektet avser att vidareutveckla och testa en replikerbar samverkansmodell, med avstamp i Right By Me:s etablerade arbetssätt och modeller för arbete, hälsa och integration bland utrikesfödda och nyanlända unga.
- **Stärkta förutsättningar för unga med IF** som drivs av Göteborgsregionens kommunalförbund för att möta samhällsutmaningen med bristande övergång mellan grundskola, gymnasium och arbetsliv för unga med intellektuell funktionsnedsättning. Projektet avser bland annat att stärka tvärsektoriell samverkan samt studie- och yrkesvägledning för att målgruppen lättare ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden.

I klusterutvärderingen har materialet från dessa projekt analyserats utifrån de olika delarna i processen för social innovation (se Figur 1). I de delar som handlar om att förstå samhällsutmaningen och visionera samhällsförändring dras slutsatsen att alla tre projekten försöker utmana etablerade strukturer i organisationer och samhälle som utestänger målgrupper från det stöd de är i behov av för att komma i sysselsättning, utifrån en vision om ett mer inkluderande och jämlikt samhälle. I de delar som handlar om att mobilisera aktörer och resurser samt utveckla och testa nya idéer och lösningar dras slutsatsen att de kollektiva processerna i projekten ofta omfattar samskapande med målgrupper och berörda samhällsaktörer, med ambitionen att stärka människors egenmakt. I den förstnämnda delen uppmärksammas även att projekten tillvaratar och vidareutvecklar befintliga ekosystem i sina omgivningar, genom att arbeta på flera nivåer och med olika aktörer för att påverka de olika faktorer i samhället som påverkar livsvillkoren för deras målgrupper. I den del som handlar om att förverkliga och sprida dras slutsatsen att projekten arbetar strategiskt för att sprida och skala sina innovationer för att öka deras bidrag till långsiktig samhällsförändring. I den del som handlar om att skapa värde sägs det finnas tecken på att projekten har förutsättningar för värdeskapande på såväl individ-, som organisations- och samhällsnivå. Dessutom uppmärksammas vissa utmaningar för projekten i form av bland annat internt motstånd och bristande mottagar-kapacitet i berörda organisationer.

"... projekten arbetar strategiskt för att sprida och skala sina innovationer för att öka deras bidrag till långsiktig samhällsförändring."

4.4. Konferensdeltagarnas erfarenheter

Vid kompetenscentrets årliga konferens hösten 2024 genomfördes en session där preliminära resultat till denna analysrapport presenterades och diskuterades. Sessionen var öppen för alla konferensdeltagare, som utgjordes av företrädare från kommuner, regioner, myndigheter, ideella och idéburna organisationer, sociala företag, lärosäten, med flera. Rubriken för sessionen var: "Vad kan vi lära om social innovation från Europeiska socialfonden?". I beskrivningen angavs att sessionen handlar om lärdomar om social innovation från ESF:s projekt och program, med fokus på vilken förnyelse som eftersträvas i de projekt som finansieras i PO E och vilken förnyelse som är möjlig att uppnå inom ramen för ESF:s program och andra faktorer i organisationer och samhälle. Deltagarna ombads diskutera detta på projektnivå, programnivå, samt organisations- och samhällsnivå, samt nedteckna sina reflektioner som medskick till färdigställandet av rapporten.

På projektnivå framfördes färre reflektioner än på övriga nivåer i deltagarnas anteckningar. Det som trots allt framfördes handlade bland annat om samverkan mellan olika samhällsaktörer i projekt. Där efterfrågades samverkansformer som gör det möjligt att hantera skillnader och konflikter mellan olika aktörer. Dessutom framhölls att alla samver-

kansparter bör gå in med samma förutsättningar och målsättningar, utifrån frågan: Vad kan vi göra tillsammans? Det sades även finnas exempel där projekt lett till att motsättningar övergått till samverkan. En annan synpunkt var att projektens idéer och koncept kan ges större chans att leva vidare genom att koppla social innovation till andra aktuella områden. Det exempel som nämndes var cirkulär omställning, där resultaten skulle kunna leva vidare via andra organisationer som har intresse av området.

"Där efterfrågades samverkansformer som gör det möjligt att hantera skillnader och konflikter mellan olika aktörer."

På programnivå framfördes fler reflektioner i sessionsdeltagarnas anteckningar. Där efterfrågades bland annat mer medel till PO E då det i nuläget är stor skillnad jämfört med exempelvis PO A.⁷⁸ Det efterfrågades även mer mod hos finansierare när det gäller att finansiera social innovation. Dessutom sades att den mall som projekten förväntas passa in i är rätt snäv. Ett problem är att de som söker medel förväntas veta vilka resultat som ska uppnås redan när ansökan skrivs. Detsamma gäller involveringen av målgrupper och andra intressenter, som innebär att projektplanen inte helt kan fastställas redan i ansökan. Här sägs tjänstedesign kunna inspirera till gemensam utformning av projekten under processens gång. Alla medverkande aktörer behöver dessutom få ersättning för att kunna delta. Utöver detta underströks vikten av att säkerställa att en reell efterfrågan i samhället på det som utlysningarna avser finansiera. På så sätt kan det skapas bättre förutsättningar för att projektens resultat kan implementeras och påverka dagens stora samhällsfrågor.

"Andra nyckelaktörer sades vara myndigheter såsom Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, som uppfattas vara rätt frånvarande i PO E trots deras stora rådgivning över de områden som berörs."

På organisations- och samhällsnivå framfördes flest reflektioner i deltagarnas anteckningar. Här betonades bland annat vikten av mottagarkapacitet i berörda organisationer, där de nytänkande insatserna implementeras och integreras i kärnverksamheten. Särskilt diskuterades vilket utrymme som finns för förändring inom kommuner. Den nya socialtjänstlagen sades exempelvis leda till att Svarte Petter landar i kommunens knä. Där framhölls vikten av att frigöra medel till sociala satsningar, som i nuläget ofta behöver betala sig inom ett budgetår medan investeringar i fysisk infrastruktur såsom vägar kan skrivas av på 50 år. Dessutom framhölls vikten av samverkan mellan offentlig sektor, civilsamhälle och näringsliv, som sades försvåras av statsstödsregler och tillämpningen av LOU.

---

⁷⁸ PO E har tilldelats 5% av ESF-programmets medel och PO A har tilldelats cirka 66%.

Andra nyckelaktörer sades vara myndigheter såsom Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, som uppfattas vara rätt frånvarande i PO E trots deras stora rådighet över de områden som berörs. Det framhölls att dessa myndigheter behöver vara med i utvecklingen av nytänkande lösningar, vilket kräver bättre myndighetssamverkan. Här skulle ESF kunna hjälpa till genom att bjuda in berörda myndigheter till matchmaking i samband med utlysningar. Samtidigt uppgavs att många myndigheter är så pass regelstyrda och snävsynta att de har svårt att arbeta innovativt.

I deltagarnas anteckningar framfördes även mer övergripande reflektioner om behovet av ett bättre fungerande välfärdssystem, för att undvika att målgrupperna bara snurrar runt eller faller mellan stolarna. I nuläget sägs vissa personer avstå från behövliga insatser (t.ex. arbetsmarknadsåtgärder) på grund av negativa konsekvenser i andra delar av systemet (t.ex. försörjningsstödet). Därför efterfrågas strukturella insatser som gör det lättare att gå in och ut ur olika delar av systemet. Huvudfokus bör vara på allas rätt till arbete och allmänna frågor om vad som är ett gott liv och vilket samhälle vi vill ha. Där framfördes att så kallade "mellanrumsarbeten" har försvunnit och att kommunerna själva är dåliga på att anställa personer med exempelvis funktionsnedsättningar. För att kunna förändra samhällets etablerade institutioner sades det behövas ett aktivt motstånd genom att vara besvärliga och sätta sig på tvären, utifrån insikten att förändring innebär skav.

4.5. Erfarenheter från kompetenscentrets medarbetare och parter

För att dokumentera erfarenheter bland medarbetare och parter i det nationella kompetenscentret för social innovation i ESF genomfördes två dialogsessioner under våren och hösten 2024.

"... social innovation kan ses som en hygienfaktor eller rationalitet för att möta de samhällsutmaningar inom arbetsliv, utbildning och social inkludering som ESF fokuserar på."

Vid den första sessionen diskuterades frågan: Vad är det socialt innovativa i ESF:s program och projekt? Där framfördes att social innovation kan ses som en hygienfaktor eller rationalitet för att möta de samhällsutmaningar inom arbetsliv, utbildning och social inkludering som ESF fokuserar på. Detta sades omfatta en synvänder vad gäller hur samhällsutmaningar förstås och möts, genom att utgå från ett maktperspektiv när det gäller för vem, av vem och med vem som insatserna bedrivs. Att aktivt involvera civilsamhället framhölls som en viktig del i detta, dels i form av berörda människor, dels ideella och idéburna organisationer. Social innovation sades även kunna vidga möjlighetshorisonten för de insatser som bedrivs med ESF-medel genom att uppmuntra nytänkande och experimenterande.

Samtidigt uppfattades graden av tillåten innovativitet vara begränsad i ESF, på grund av motsättningen mellan samhällets etablerade maktstrukturer och strävan efter en mer jämlik omfördelning av makt och resurser i samhället. En risk som uppmärksammades var att social innovation bara blir en symbolisk signal för att ESF:s program och projekt ska uppfattas som moderna. Vid sessionen diskuterades även om själva frågan – det vill säga vad som är det socialt innovativa i ESF:s program och projekt – är rätt ställd, eller om den behöver omformuleras för att fånga det som PO E bidrar med i ESF+. I diskussionen framfördes att det intressanta är vad som blir skillnaden i hur vi tänker och gör, som en slags hävstång för samhällsutveckling. Det sades även vara intressant att urskilja vilket utrymme som finns för innovation i ESF, samt vad kompetenscentret kan göra för att utmana och utvidga detta.

"Å ena sidan kan projekt skapa andrum för dem som vill driva förändring, där social innovation ger extra legitimitet och flexibilitet till projekten. Å andra sidan kan projekt bli till separata silos med bristande förankring och mottagarkapacitet i organisationer och samhälle."

Vid den andra sessionen diskuterades ett utkast till denna rapport som kompetenscentrets medarbetare fått läsa i förväg. Diskussionen handlade bland annat om dubbelheten i projektmedel som finansiering av social innovation. Å ena sidan kan projekt skapa andrum för dem som vill driva förändring, där social innovation ger extra legitimitet och flexibilitet till projekten. Å andra sidan kan projekt bli till separata silos med bristande förankring och mottagarkapacitet i organisationer och samhälle. Dragit till sin spets kan projekt användas som ett sätt att förhindra snarare än främja förändring. Här diskuteras om ESF:s satsning på social innovation är en extra udd för att hantera projektformatets otillräcklighet, snarare än ett sätt att åtgärda samhällets grundproblem.

Utifrån detta diskuterades om kompetenscentret riskerar att bli en dimridå som döljer detta, genom sina insatser för att stötta projektens innovationsförmåga. Kanske skulle det helt enkelt kunna litas på projektens egna utsagor om sin innovativitet, i kombination med observationen att fler projekt i PO E verkar involvera målgruppen och deras perspektiv på ett nytänkande sätt jämfört med andra ESF-projekt. Istället föreslogs att det kanske är kompetenscentrets stöd till ESF:s utveckling av sina arbetssätt som kan göra störst skillnad? Bland annat skulle formalian kring ESF-ansökningar kunna förenklas för att inte ta död på innovationskraften redan där, genom att ställa färre men bättre frågor. Dessutom skulle ESF kunna påverka normer och strukturer kring social innovation, på samma sätt som de tidigare lyckats göra med de horisontella principerna för jämställdhet, tillgänglighet och icke-diskriminering. En utmaning är att ESF i sin tur är en del av ett större samhällssystem, där social innovation nedprioriteras till förmån för teknisk och kommersiell innovation, och där de politikområden som ESF berör är starkt reglerade, såsom arbetsmarknad, utbildning, social omsorg, samt hälso- och sjukvård.

4.6. Erfarenheter från kompetenscentrets vetenskapliga referensgrupp

För att dokumentera erfarenheter bland forskarna i kompetenscentrets vetenskapliga referensgrupp⁷⁹ genomfördes två dialogsessioner under våren och hösten 2024.

Vid den första sessionen diskuterades frågan: Vad är socialt innovativt i PO E? I diskussionen framfördes att frågan kan behöva formuleras på olika sätt för att fånga detta på projekt- respektive programnivå. På projektnivå kan det handla om vad som är socialt innovativt i de projekt som finansieras i PO E. På programnivå kan det handla om vad vi kan lära om social innovation från programområdets genomförande och de projekt som finansieras. Med det sagt framfördes att det socialt innovativa kan bestå i nytänkande sätt att involvera de människor som berörs av den adresserade samhällsutmaningen. Det sades även kunna bestå i nytänkande samverkan mellan aktörer från olika samhällssektorer. Där konstaterades att det hittills främst är aktörer från civilsamhälle och offentlig sektor som medverkar i de projekt som finansierats i PO E, medan näringslivet är mer sällsynt.

"Där konstaterades att det hittills främst är aktörer från civilsamhälle och offentlig sektor som medverkar i de projekt som finansierats i PO E, medan näringslivet är mer sällsynt."

En annan fundering som framfördes vid sessionen är i vilken grad som ESF styr projekten mot förutbestämda mål. Just detta sades vara avgörande för vilket utrymme som finns för social innovation, exempelvis om projektens lösningar riktas till enskilda människor eller samhällets strukturer. En stor del av diskussionen handlade om relationen mellan att utveckla och implementera nya idéer och lösningar. Där underströks att innovation inte bara handlar om nya sätt att arbeta, utan även om nya sätt att skapa långsiktig hållbarhet. Det konstaterades att utsikterna att implementera projektens lösningar inte bara beror på lyckade resultat, utan även på byråkrati, politik och normer. Dessutom sades mottagarkapaciteten hos centrala samhällsaktörer såsom Arbetsförmedlingen och regionerna spela stor roll. Det underströks att det behöver finnas ett gemensamt intresse hos berörda aktörer att säkerställa långsiktig implementering av ESF-projektens lösningar.

"Det konstaterades att utsikterna att implementera projektens lösningar inte bara beror på lyckade resultat, utan även på byråkrati, politik och normer."

---

⁷⁹ I referensgruppen ingår fem forskare från olika lärosäten: Duncan Levinsohn från Jönköping University, Frida Jonsson från Umeå universitet, Ida Seing från Linköpings universitet, John Brauer från Örebro universitet och Kettil Nordesjö från Malmö universitet.

Vid den andra sessionen diskuterades ett utkast till denna rapport som referensgruppen fått läsa i förväg. Där fortsatte diskussionen om möjligheterna att uppnå långsiktig förändring i PO E:s projekt och programgenomförande. Där föreslogs att det vore givande att belysa detta i ljuset av de olika delarna i processen för social innovation (se Figur 1). I den del som handlar om att förstå samhällsutmaningen uppmärksammades att detta redan är rätt förutbestämt i både utlysningarna och ansökningarna. Det kan begränsa utrymmet för lärande och experiment under projektens gång för att bättre förstå de utmaningar som adresseras i programmet och projekten.

Dessutom fortsatte diskussionen om bristen på näringslivets medverkan i de projekt som hittills finansierats i PO E. Bland annat diskuterades om det kan vara så att dessa ansökt om medel men fått avslag i större utsträckning än andra samhällssektorer. Eller om de inte ansökt på grund av att de inte uppfattat att social innovation även är kopplat till näringslivet. Dessutom uppmärksammades EU:s införande av Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) där företag är skyldiga att rapportera om sitt arbete med social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet. Här finns potential till synergier med PO E, där det kanske skulle kunna genomföras en särskild utlysning om detta.

5. Analys av erfarenheterna om social innovation

I detta avsnitt analyseras erfarenheterna om social innovation i genomförandet av ESF:s programområde för social innovation. Detta görs på tre nivåer – projektnivå, programnivå och samhällsnivå – i ljuset av tidigare kunskaper inom området.

5.1. Projektnivå

På projektnivå urskiljs här den förnyelse som eftersträvas i PO E-finansierade projekt och vilka insatser som anses behövas i projekten för att kunna uppnå detta.

"... projekten bidrar med metoder, modeller och exempel för innovativ inkludering i arbetsliv och samhälle, som kan komma till nytta i både deras organisationer och andra sammanhang."

På denna nivå uttrycks både specifika och mer övergripande uppfattningar om projektens eftersträlvade förnyelse. De mest specifika handlar om att projekten bidrar med metoder, modeller och exempel för innovativ inkludering i arbetsliv och samhälle, som kan komma till nytta i både deras organisationer och andra sammanhang. En mer övergripande uppfattning är att projektens insatser bidrar till ett mer jämlikt och inkluderande samhälle. Dessa uppfattningar kan förstås i ljuset av de delar i processen för social innovation som handlar om att visionera samhällsförändring och att skapa värde på olika nivåer i samhället (se Figur 1). Det uttrycks även uppfattningar som rör den del i processen som handlar om att förstå samhällsutmaningen, i form av synvänder om orsaker och verkan likväl som om tilltron till målgruppens egna idéer. Sammantaget kan detta ses som ett uttryck för de sociala mål som kännetecknar social innovation, i bemärkelsen att deras främsta syfte är att möta samhällsutmaningar och förbättra människors livsvillkor.⁸⁰

För att uppnå de sociala målen framhålls betydelsen av projektens inkluderande processer, med aktiv involvering av målgrupper och berörda samhällsaktörer. Där förespråkas flexibilitet i projektens genomförande, för att kunna anpassa insatserna i takt med att insikterna i målgruppens behov och nytta fördjupas. Dessutom framhålls projektens insatser för att utmana de strukturer i organisationer och samhälle som utestänger målgrupperna från arbetslivet och andra delar av samhället. Här sägs ESF-finansieringens fokus på social innovation ha givit legitimitet och resurser att frångå etablerade synsätt och arbetssätt i projektägarnas egna organisationer. Sammantaget kan detta ses som ett uttryck för de sociala medel som kännetecknar social innovation, i bemärkelsen att de utvecklas genom kollektiva processer där det skapas nya sociala relationer,

---

⁸⁰ Lindberg 2021, Moulaert m.fl. 2013, Mulgan & Pulford 2010

praktiker och strukturer.⁸¹ Dessutom avspeglas värdet av begreppet social innovation för att synliggöra och stötta välfärdsområdets utveckling.⁸²

När det gäller den del i innovationsprocessen som handlar om att mobilisera aktörer och resurser framhålls utmaningar i form av internt motstånd och bristande mottagarkapacitet i projektägarnas egna organisationer. Här uttrycks en förhoppning om att projektens insatser ska bidra till ökad intern dialog och samverkan kring samhällsutmaningar. Det efterfrågas även samverkansformer för att hantera skillnader och konflikter mellan olika organisationer och samhällssektorer. Dessa utmaningar kan förstås i ljuset av tidigare forskning om det relativa och normativa i social innovation, det vill säga att det kan finnas skilda uppfattningar om vilken förnyelse som är önskvärd beroende på värderingar och intressen.⁸³ Samt att det som uppfattas som alltför innovativt i sig kan väcka motstånd mot förändring, vilket i vissa fall kan användas som hävstång genom att tvinga fram ökad mobilisering av aktörer och resurser.⁸⁴

"En annan uppmärksam utmaning är projektmedlens kortsiktighet och avgränsning till att utveckla och testa nya idéer och lösningar, medan det är svårare att få medel till övriga delar i innovationsprocessen."

En annan uppmärksam utmaning är projektmedlens kortsiktighet och avgränsning till att utveckla och testa nya idéer och lösningar, medan det är svårare att få medel till övriga delar i innovationsprocessen, vilket även påtalats i tidigare forskning om social innovation.⁸⁵ Det skapar utmaningar i den del som handlar om att förverkliga och sprida projektens lösningar och resultat – och i förlängningen i den del som handlar om att skapa värde i samhället. I den sistnämnda delen framhålls även utmaningen att hantera flera parallella syften i en föränderlig värld, där projekten sägs kunna bidra med lärdomar. Dessutom framhålls projektens insatser för att tillvarata och vidareutveckla ekosystem, samt deras strategiska arbete med spridning och skalning för att kunna bidra till långsiktig samhällsförändring. Dessa insatser kan förstås i ljuset av tidigare forskning som uppmärksammat att social innovation ofta är en snirklig och tålamodskrävande process som sker i interaktion mellan olika nivåer i samhället.⁸⁶

---

⁸¹ Ibid

⁸² Anheier m.fl. 2019, Godin 2019, Murray m.fl. 2010, Pol & Ville 2009

⁸³ Segnestam Larsson & Brandsen 2016

⁸⁴ Fornstedt 2021, Segnestam Larsson & Brandsen 2016, Sveiby m.fl. 2012, Westley m.fl. 2017

⁸⁵ Lindberg 2021, Lindberg m.fl. 2018, Segnestam Larsson & Brandsen 2016

⁸⁶ European Union 2022, Haxeltine m.fl. 2013, 2017, Mötesplats Social Innovation 2024, Westley m.fl. 2017

5.2. Programnivå

På programnivå urskiljs här den förnyelse som eftersträvas i PO E och hur programområdet utformas och genomförs för att möjliggöra detta.

"... PO E-utlysningarna uppfattas ha uppmuntrat till innovativa insatser, med möjlighet att testa nya idéer på ett mer experimentellt och flexibelt sätt än i tidigare programperioder."

På denna nivå framkommer att PO E-utlysningarna uppfattas ha uppmuntrat till innovativa insatser, med möjlighet att testa nya idéer på ett mer experimentellt och flexibelt sätt än i tidigare programperioder. Utlysningarna uppfattas ge utrymme för att anpassa insatserna utifrån målgruppens behov under projektens gång. Dessutom sägs efterfrågan på beskrivningar av projektens innovativitet ha förtydligats i utlysningarna. Dessa uppfattningar kan förstås i ljuset av tidigare forskning om vad som är det "innovativa" i social innovation, i form av nya arbetssätt eller synsätt som är nya i det aktuella sammanhanget och uppfattas som mer rättvisa, hållbara eller effektiva än det etablerade.⁸⁷ Från projektens sida sägs social innovation vara ett sätt att tänka bortom samhällets etablerade system för att driva samhället framåt i avgörande frågor, utveckla det sociala skydds nätet och möta samhällsutmaningar – med utgångspunkt i målgruppens behov och idéer. Från kompetenscentrets medarbetare och parter framhålls att social innovation kan ses som en hygienfaktor eller rationalitet för att möta samhällsutmaningar. Dessa uppfattningar kan förstås i ljuset av forskning om vad som är det "sociala" i social innovation, det vill säga att förbättra människors välmående, relationer och egenmakt genom att berörda människor och samhällsaktörer går samman.⁸⁸

På programnivån uttrycks även uppfattningar om PO E:s utformning och genomförande för att möjliggöra den efterfrågade förnyelsen. Från projektens sida sägs utlysningarnas teman - såsom innovativ arbetsmarknadsetablering och inkludering i cirkulär omställning - ha varit det som främst lockat dem att söka medel, utöver de låga kraven på medfinansiering i PO E. Från ESF-rådets sida sägs att de över tid styr om fokuset i utlysningarna till mer strategiskt inriktade insatser, för att kunna förbättra förutsättningarna för social innovation snarare än att styra vilka enskilda innovationer som utvecklas. Bland kompetenscentrets medarbetare och parter uppfattas PO E ha potential att påverka normer och strukturer kring social innovation, i linje med ESF-rådets förhoppningar att PO E ska fungera som en pilotinsats i förhållande till övriga programområden. Dessa uppfattningar kan förstås i ljuset av forskning om obalanser och krockar mellan det "sociala" och "innovativa" i social innovation, där det innovativa kan gå överstyr med en ständig ström av nya lösningar som inte får fäste i samhället och därmed inte bidrar till samhällsförändring.⁸⁹

---

⁸⁷ Mötesplats Social Innovation 2023, Phillips m.fl. 2008

⁸⁸ Lindberg 2021, Moulaert m.fl. 2013, Mulgan & Pulford 2010

⁸⁹ Sveiby m.fl. 2012

"Samtidigt sägs innovationsutrymmet i programområdet begränsas av det projektformat, de regelverk och den jävsproblematik som ESF-rådet behöver förhålla sig till som bidragsgivande myndighet."

Samtidigt sägs innovationsutrymmet i programområdet begränsas av det projektformat, de regelverk och den jävsproblematik som ESF-rådet behöver förhålla sig till som bidragsgivande myndighet. Detta kräver ramar och kontroll som delvis kan vara svårörliga med den experimentella och oförutsägbara processen i social innovation. I den del av processen som handlar om att förstå samhällsutmaningen (se Figur 1) sägs dess orsak och verkan exempelvis vara rätt förutbestämt redan i utlysningarna och ansökningarna, vilket gör det svårt att låta denna förståelse växa fram först under projektets gång. Det behöver även finnas en reell efterfrågan på det som utlysningarna avser finansiera och som projekten avser utveckla, för att resultaten ska kunna implementeras och skapa värde i samhället. Här förespråkas ökad dialog med berörda samhällsaktörer inför utlysningar och ökade möjligheter till successiv utformning av projekten med inspiration från tjänstedesign. Dessa uppfattningar kan förstås i ljuset av forskning om kopplingen mellan det "sociala" respektive "innovativa" i social innovation, i form av nytänkande former och processer för samverkan och samskapande, samt det samhälleliga sammanhålls betydelse för vad som uppfattas som innovativt.⁹⁰

5.3. Samhällsnivå

På samhällsnivå urskiljs här förutsättningarna i organisationer och samhälle för att uppnå den förnyelse som eftersträvas i PO E.

På denna nivå framhålls betydelsen av mottagarkapacitet och förändringsvilja inte bara i projektägarnas egna organisationer, som berördes ovan, utan även hos andra centrala samhällsaktörer. Framför allt betonas den nyckelroll som Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och kommuner anses ha inom de områden som berörs av PO E. Flera av de projekt som finansierats i programområdet drivs av kommuner, medan de nämnda myndigheterna uppfattas vara mer frånvarande. Dessutom framhålls vikten av tvärssektoriell samverkan mellan offentlig sektor, civilsamhälle och näringsliv. Detta ligger i linje med tidigare forskning om de sociala medel som kännetecknar social innovation, i bemärkelsen att de människor och samhällsaktörer som berörs av en viss samhällsutmaning går samman för att möta den genom nytänkande samverkan över organisations- och sektorsgränser.⁹¹

---

⁹⁰ Bonnedahl m.fl. 2022, Lindberg 2021

⁹¹ Lindberg 2021, Moulaert m.fl. 2013, Mulgan & Pulford 2010

"På samhällsnivå efterfrågas således förbättrade förutsättningar för tvärspektoriell samverkan i allmänhet och myndighetssamverkan i synnerhet, i ESF:s program och projekt."

På samhällsnivå efterfrågas således förbättrade förutsättningar för tvärspektoriell samverkan i allmänhet och myndighetssamverkan i synnerhet, i ESF:s program och projekt. När det gäller tvärspektoriell samverkan sägs utmaningen bestå i begränsande statsstödsregler, tillämpningen av LOU och jävsproblematik. När det gäller myndighetssamverkan sägs det vara en utmaning att många myndigheter är så pass regelstyrda och snävsynta att de har svårt att arbeta innovativt. Här förespråkas mer aktiva insatser av ESF-rådet, genom att bjuda in berörda myndigheter till matchmaking och skapa en referensgrupp med samhällsaktörer för att få fler perspektiv på samhällsutmaningen inför utlysningar. Det efterfrågas även bättre synkning av olika delar av välfärdssystemet, för att undvika att målgruppen bara snurrar runt eller faller mellan stolarna. En utmaning är att de politikområden – såsom arbetsmarknad, utbildning, social omsorg, samt hälso- och sjukvård – som berörs av ESF är så pass starkt reglerade. Till detta kommer att social innovation nedprioriteras i innovationspolitiken, till förmån för teknisk och kommersiell innovation.

Dessa utmaningar kan förstås i ljuset av forskning om förutsättningarna för social innovation, med avseende på befintliga regelverk och strukturer i organisationer och samhällen.⁹² I materialet framförs olika sätt att påverka detta, bland annat genom att frigöra medel till sociala satsningar likt avskrivningen av investeringar i fysisk infrastruktur. Här förespråkas en synvända vad gäller hur samhällsutmaningar förstås och möts, där allas rätt till arbete och ett gott liv står i centrum. För att kunna förändra samhällets etablerade institutioner sägs det behövas ett aktivt motstånd genom att sätta sig på tvären. Överlag efterfrågas ett maktperspektiv när det gäller för vem, av vem och med vem som innovativa insatser bedrivs. Social innovation sägs kunna vidga möjlighetshorisonten för de insatser som bedrivs med ESF-medel, istället för att enbart fungera som en extra udd för att hantera projektformatets otillräcklighet. Detta avspeglar tidigare forskning om innovativa initiativ som en potentiell dimridå som ger sken av något händer trots att grundproblematiken består.⁹³ Samt att ojämlika maktrelationer och andra sociala mönster kan fungera som bromskloss för samhällsförändring.

"Social innovation sägs kunna vidga möjlighetshorisonten för de insatser som bedrivs med ESF-medel, istället för att enbart fungera som en extra udd för att hantera projektformatets otillräcklighet."

---

⁹² Haxeltine m.fl. 2013, 2017, Westley m.fl. 2017

⁹³ Fornstedt 2021, Hallonsten 2023, Rehn & Örtenblad 2023

5.4. Sammanförda erfarenheter och kunskaper

I detta avsnitt sammanförs erfarenheterna från projekt-, program- och samhällsnivå i PO E med kunskaper från forskning om transformativ social innovation.

Som beskrevs tidigare handlar transformativ social innovation om en framåtrörelse från samhällsutmaning till samhällsförändring genom att utmana, förändra eller ersätta etablerade institutioners dominans i ett visst socialt och materiellt sammanhang. Enligt forskning inom området sker detta i interaktion mellan tre nivåer i samhället: mikronivå, mesonivå och makronivå.⁹⁴ Mikronivån kan här sägas motsvara projektnivån, där sociala innovationer initieras och utvecklas i relativt skyddade utrymmen för experimenterande. Mesonivån kan sägas motsvara programnivån och delar av samhällsnivån, där sociala innovationer påverkar och påverkas av formella och normativa regler och strukturer i organisationer och samhälle. Makronivån kan sägas motsvara övriga delar av samhällsnivån, där sociala innovationer påverkar och påverkas av bredare trender och händelser i samhället.

Härnäst sätts erfarenheterna från dessa nivåer i relation till fyra centrala aspekter i transformativ social innovation: de sociala och materiella sammanhangen, dominansen av etablerade institutioner i dessa sammanhang, hur dessa institutioner utmanas, förändras eller ersätts, samt den samlade framåtrörelsen från samhällsutmaning till samhällsförändring.

De sociala och materiella sammanhangen kan på mikronivå sägas bestå i PO E-projektens fokus på människors möjligheter att leva ett gott liv, med arbete, hälsa och egenmakt. Det sociala i detta kan bland annat handla om sysselsättning och gemenskap, medan det materiella kan handla om inkomst och bostad. På mesonivå kan motsvarande sammanhang sägas bestå i de regler och strukturer i organisationer och samhälle som påverkar tillgången till arbetstillfällen, arbetsintegration, ersättningsnivåer, med mera. På makronivå kan sammanhangen sägas bestå i bredare trender och händelser i samhället som påverkar människors livsvillkor, såsom aktuella samhällsutmaningar i form av arbetslöshet, ohälsa, segregation, med mera.

Dominansen av etablerade institutioner kan på mikronivå sägas bestå i projektägarnas och projektparternas befintliga verksamheter och rutiner för arbetstillfällen, arbetsintegration och andra berörda områden. På mesonivå kan motsvarande institutioner sägas bestå i ESF-rådets och andra berörda myndigheters regelverk, normer och arbetssätt. Det kan exempelvis handla om projektformatet för ESF:s bidragsgivning, samt de tjänster och ersättningar som arbetslösa och sjukskrivna personer erbjuds av Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och kommuner. På makronivå kan institutionerna sägas bestå i välfärdssystemets uppbyggnad och funktionssätt, samt den politik som bedrivs inom arbetsmarknad, social omsorg, innovation och andra berörda områden.

---

⁹⁴ Haxeltine m.fl. 2013, 2017, Westley m.fl. 2017

Hur dessa institutioner utmanas, förändras eller ersätts kan på mikronivå sägas handla om PO E-projektens insatser för att utveckla, implementera och sprida nya metoder, modeller och exempel för innovativ inkludering i arbetsliv och samhälle. I detta ingår även projektens aktiva involvering av målgrupper och berörda samhällsaktörer, samt deras hantering av internt motstånd och bristande mottagarkapacitet. På mesonivå kan motsvarande insatser sägas bestå i inrättandet av ESF:s programområde för social innovation, då det för första gången öronmärkts medel till detta i det svenska ESF-programmet. Till detta kommer PO E-utlysningarnas uppmuntran av innovativa insatser, med möjlighet att testa nya idéer på ett mer experimentellt och flexibelt sätt än i tidigare programperioder. På mesonivå kan insatserna även sägas bestå i den nyckelroll som Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och kommuner anses ha inom de områden som berörs av PO E, där det hittills främst är kommuner som tagit en aktiv roll i PO E-projekt medan de nämnda myndigheterna är mer frånvarande. På makronivå kan insatserna sägas bestå i ESF:s införande av social innovation i berörda politikområden såsom arbetsmarknad, social omsorg och innovation, vilket hittills varit sällsynt i Sverige. Det kan även sägas bestå i den förbättrade synkning av olika delar av välfärdssystemet som efterfrågas för att undvika att målgruppen bara snurrar runt eller faller mellan stolarna.

"Här sägs PO E ha potential att påverka samhällets normer och strukturer kring social innovation, där möjlighetshorisonten vidgas för de insatser som bedrivs med ESF-medel."

Framåtrörelsen från samhällsutmaning till samhällsförändring i ESF:s programområde för social innovation kan urskiljas i form av utmaningar, motstånd och förnyelse:

- Utmaningarna består bland annat i projektmedlens kortsiktighet och avgränsning till att utveckla och testa nya idéer och lösningar på mikronivå. På mesonivå är tvärspektoriell samverkan en utmaning på grund av statsstödsregler, tillämpningen av LOU och jävsproblematik. På makronivå är det en utmaning att flera av de politikområden som berörs av ESF är starkt reglerade, samt att social innovation nedprioriteras i innovationspolitiken.
- Motståndet består bland annat i internt motstånd och bristande mottagarkapacitet i berörda organisationer på mikronivå. På mesonivå sägs motståndet handla om att många myndigheter är så pass regelstyrda och snävsynta att de har svårt att arbeta innovativt, samt att oförutsägbarheten i experimentella processer kan väcka motstånd i relation till myndigheternas ansvar för att säkerställa ansvarsfull användning av skattemedel. På makronivå sägs det behövas ett aktivt motstånd för att kunna förändra samhällets etablerade institutioner.
- Förnyelsen består bland annat i legitimitet och resurser att frångå etablerade synsätt och arbetssätt på mikronivå, vilket PO E:s fokus på social innovation sägs ha bidragit med. Till detta kommer projektens bidrag till ett mer jämlikt och inkluderande samhälle genom sin utveckling och spridning av metoder, modeller och exempel

för innovativ inkludering i arbetsliv och samhälle. På mesonivå kan viss förnyelse urskiljas i PO E-utlysningarnas förskjutna fokus mot mer strategiskt inriktade insatser, i avsikt att förbättra förutsättningarna för social innovation snarare än att styra vilka innovationer som utvecklas. På makronivå består förnyelsen i att tänka bortom samhällets etablerade system med hjälp av social innovation, för att möta samhällsutmaningar och utveckla det sociala skyddsnätet utifrån målgruppens behov och idéer. Här sägs PO E ha potential att påverka samhällets normer och strukturer kring social innovation, där möjlighetshorisonten vidgas för de insatser som bedrivs med ESF-medel istället för att enbart fungera som en extra udd för att hantera projektformatets otillräcklighet.

6. Slutsatser

I detta avsnitt presenteras några slutsatser om vad vi kan lära om social innovation från ESF:s program och projekt inom detta område, som kunskapsunderlag för fortsatt utveckling av ESF:s stöttning av nytänkande insatser inom arbete, utbildning och inkludering.

6.1. Vad är frågan?

Huvudfrågan i denna rapport – vad vi kan lära om social innovation från ESF:s program och projekt inom detta område – väcktes av funderingarna om vad som ett särskilt programområde tillför i ESF:s stöttning av social innovation.

Själva frågeformuleringen har varit föremål för löpande diskussion, för att försöka förstå och förtydliga vad som egentligen efterfrågas. Initialt formulerades frågan i termer av vad som är det socialt innovativa i PO E och de projekt som finansieras där? Även om tidigare forskning kan användas för att urskilja vad som är det sociala respektive innovativa i social innovation, samt hur detta är sammankopplat, bedömdes frågan vara otillräcklig. Inte minst eftersom en tidigare kartläggning visat att ESF-finansierade projekt utvecklade nytänkande insatser redan i tidigare programperioder, trots avsaknaden av öronmärkta medel till detta – om än med vissa svårigheter på grund av bristen på systematiskt stöd.⁹⁵

Därför formulerades andra varianter av frågan, exempelvis hur det socialt innovativa kan fångas och vilka förutsättningar som möjliggör sådana nytänkande insatser. Slutligen landade det i den fråga som utgör titeln för denna rapport, det vill säga vad vi kan lära om social innovation från ESF:s program och projekt inom detta område? Denna frågeformulering gör det möjligt att ringa in och tillvarata erfarenheterna från PO E som underlag för fortsatt utveckling av ESF:s stöttning av social innovation inom både detta och andra programområden.

6.2. Vad är svaret?

En del av svaret på frågan är att inrättandet av ett särskilt programområde har möjliggjort ett mer fokuserat och systematiskt stöd till sådana innovationsprocesser jämfört med tidigare programperioder. Det kan visserligen inte uteslutas att det vore möjligt att integrera ett sådant stöd i alla programområden, inte minst när det nu finns lärdomar från PO E att bygga vidare på. Samtidigt är risken att allas ansvar blir ingens ansvar i ett sådant scenario, om stödet inte är tillräckligt formaliserat. En annan del av svaret är att erfarenheterna från PO E hjälper till att förstå vilken förnyelse som eftersträvas, vilka insatser som anses behövas för att uppnå detta, samt förutsättningarna för sådan förnyelse i organisationer och samhälle. Detta beskrivs mer i detalj nedan, på projekt-, program- och samhällsnivå.

---

⁹⁵ Lindberg m.fl. 2018

"Projektens förutsättningar för förnyelse främjas bland annat av det utrymme att frångå etablerade synsätt och arbets sätt som skapats av PO E:s fokus på social innovation."

På projektnivå har rapporten ringat in den förnyelse som eftersträvas i PO E-projekten och vilka insatser som anses behövas för att uppnå detta. Det handlar framför allt om projektens strävan efter ett mer inkluderande och jämlikt samhälle, genom utveckling och spridning av metoder, modeller och exempel för innovativ inkludering i arbetsliv och samhälle – med aktiv involvering av målgrupper och samhällsaktörer. Projektens förutsättningar för förnyelse främjas bland annat av det utrymme att frångå etablerade synsätt och arbets sätt som skapats av PO E:s fokus på social innovation. Det främjas även av projektens egna initiativ till att tillvarata detta utrymme för att utforska nytänkande synsätt och arbets sätt inom PO E-utlysningarnas fokusområden. En utmaning på denna nivå är projektmedlens kortsiktighet och avgränsning till att utveckla och testa nya idéer och lösningar, medan övriga delar i innovationsprocessen inte omfattas. Motståndet tar sig här framför allt uttryck i internt motstånd och bristande mottagarkapacitet i berörda organisationer, som projekten behöver hantera och potentiellt kan använda som hävstång.

"Programområdets förutsättningar för förnyelse främjas bland annat av PO E-utlysningarnas ökade fokus på att förbättra förutsättningarna för social innovation, snarare än att styra enskilda innovationer."

På programnivå har rapporten ringat in den förnyelse som eftersträvas i PO E och hur det utformats och genomförts för att uppnå detta. Det handlar framför allt om utlysningarnas uppmuntran av innovativa insatser i arbetsliv och samhälle, med möjlighet att testa nya idéer på ett mer experimentellt och flexibelt sätt. Det handlar även om den nyckelroll som Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och kommuner anses ha, där främst de sistnämnda är engagerade. Programområdets förutsättningar för förnyelse främjas bland annat av PO E-utlysningarnas ökade fokus på att förbättra förutsättningarna för social innovation, snarare än att styra enskilda innovationer. En utmaning på denna nivå är statsstödsregler, tillämpningen av LOU och jävsproblematik som kan försvåra tvärsektorieell samverkan. Motståndet tar sig här uttryck i att många myndigheter sägs ha svårt att arbeta innovativt, samt att oförutsägbarheten i experimentella processer kan väcka motstånd i relation till deras ansvar för skattemedel.

På samhällsnivå har rapporten ringat in vilken förnyelse är möjlig utifrån förutsättningarna i organisationer och samhälle. Det handlar dels om ESF:s införande av social innovation i berörda politikområden såsom arbetsmarknad, social omsorg och innovation, dels om den efterfrågade synkningen av olika delar av välfärdssystemet för att undvika att målgruppen bara snurrar runt eller faller mellan stolarna. Samhällets förutsättningar för förnyelse främjas bland annat i att tänka bortom samhällets etablerade system utifrån målgruppens behov och idéer, där PO E sägs ha potential att vidga möjlighetshorisonten för de insatser som bedrivs med ESF-medel och påverka samhällets normer och strukturer kring social innovation. En utmaning på denna nivå är att flera av de politikområden som berörs är starkt reglerade, samt att social innovation nedprioriteras i innovationspolitiken. Motståndet tar sig här uttryck i behovet att sätta sig på tvären för att kunna förändra samhällets etablerade institutioner.

"PO E sägs ha potential att vidga möjlighetshorisonten för de insatser som bedrivs med ESF-medel och påverka samhällets normer och strukturer kring social innovation."

Sammantaget har rapporten ringat in själva framåtrörelsen från samhällsutmaning till samhällsförändring i ESF:s programområde för social innovation, genom att sammanföra erfarenheter från de olika nivåerna. Som beskrevs tidigare har forskning visat att fullföljandet av denna framåtrörelse underlättas av en medveten navigering mellan de olika nivåerna, flexibel anpassning till aktuella omständigheter och möjlighetsfönster samt aktiv hantering motsättningar och konflikter i förhållande till rådande ordning. Annan forskning visar att många ESF-finansierade projekt lyckats utveckla, etablera och sprida nytänkande lösningar på samhällsutmaningar, samtidigt som långsiktiga och strukturförändrande insatser försvårats av projektmedlens tidsbegränsning, öronmärkning och administrationskrav samt bristen på systematiskt stöd i innovationsprocessens olika delar. En övergripande slutsats är att PO E skapat visst andrum för dem som vill driva förändring, där fokuset på social innovation på programnivå givit legitimitet och flexibilitet på projektnivå. Samtidigt är detta inte nödvändigtvis tillräckligt till för förnyelse på samhällsnivå, på grund av bristande mottagarkapacitet och bristande synkning i välfärdssystemet.

7. Referenser

- Ahmed, N., Reynolds, S., Stanley, I., Gulyurtlu, S., Gabriel, M. (2017). How is EU employment policy driving social innovation?. Annual State of the Union Report - Part 2, Social Innovation Community.
- Anheier, H. K., Krlev, G., Mildenerger, G. (red.) (2019). Social innovation – comparative perspectives. New York: Routledge.
- Benner, M. (red.) (2005). Innovationer – dynamik och förnyelse i ekonomi och samhällsliv. Lund: Studentlitteratur.
- BEPA (2011). Empowering people, driving change - social Innovation in the European Union. Bureau of European Policy Advisers, European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Bonnedahl, K. J., Egan Sjölander, A., Lindberg, M. (red.) (2022). Social innovation för hållbar utveckling. Lund: Studentlitteratur.
- Brandson, T., Cattacin, S., Evers, A., Zimmer, A. (red.) (2016). Social innovations in the urban context. New York: Springer.
- Butzin, A. & Terstriep, J. (2018). Actors and Roles in Social Innovation. I Howaldt, J., Kaletka, C., Schröder, A., Zirngiebl, M. (red.). Atlas of Social Innovation – New Practices for a Better Future. Dortmund: TU Dortmund University, sid 78-81.
- Denvall, V. & Wright Nielsen, T. (2006). Innovationsparadoxen – en studie av två försök att med nyskapande insatser lösa sociala problem. Växjö: Växjö universitet.
- Ebrahim, A., Battilana, J., Mair, J. (2014). The governance of social enterprises – mission drift and accountability challenges in hybrid organizations. *Research in Organizational Behavior*, 34 (2014):81-100.
- Edmiston, D. (2015). EU Public Policy, Social Innovation and Marginalisation - Reconciling Ambitions with Policy Instruments. CRESSI Working Paper Series No. 18/2015. Oxford: University of Oxford.
- Equal (2006). The principle of innovation in the new ESF programmes (2007-2013) – a framework for programming. Report by an ad hoc Working Group of Member States on Innovation.
- European Commission (2013). Social innovation research in the European Union – approaches, trends and future directions. Brussels: Directorate-General for Research.
- European Communities (2004). Innovation through the European Social Fund. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Union (2018). ESF Performance and Thematic Reports - The ESF Support to Social Innovation. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Union (2022). *Social Experimentation - A practical guide for project promoters*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Europeiska socialfonden (2014). *Nationellt socialfondsprogram för investering för tillväxt och sysselsättning 2014-2020*.

Europeiska socialfonden (2007). *Nationellt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning (ESF) 2007-2013*.

Europeiska unionen (2013). *Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1304/2013 av den 17 december 2013 om Europeiska socialfonden och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1081/2006*.

Europeiska unionen (2021). *Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/1057 av den 24 juni 2021 om inrättande av Europeiska socialfonden+ (ESF+) och om upphävande av förordning (EU) nr 1296/2013*.

Fagerberg, J., Mowery, D. C., Nelson, R. R. (red.) (2005). *The Oxford handbook of innovation*. Oxford: Oxford University Press.

Fornstedt, H. (2021). *Innovation Resistance: Moving Beyond Dominant Framings*. Doktorsavhandling, Uppsala universitet.

Fred, M. (2018). *Projectification - The Trojan horse of local government*. Doktorsavhandling, Lunds universitet.

Godin, B. (2019). *From Innovation to X-innovation to Critical Innovation*. I Howaldt, J., Kaletka, C., Schröder, A., Zirngiebl, M. (red.), *Atlas of Social Innovation – 2nd Volume: A World of New Practices*. München: Oekom, sid 12–15.

Hallonsten, O. (2023). *Empty Innovation*. Springer International Publishing.

Haxeltine, A., Avelino, F., Wittmayer, J., Kemp, R., Weaver, P., Backhaus, J., O’Riordan, T. (2013). *Transformative Social Innovation - A Sustainability Transitions Perspective on Social Innovation*. Paper presenterat vid konferensen *Social Frontiers: The next edge of social innovation research*, GCU's London Campus, England, 14-15 nov, 2013.

Haxeltine, A., Pel, B., Dumitru, A., Avelino, F., Kemp, R., Bauler, T., Kunze, I., Dorland, J., Wittmayer J., Søgaard Jørgensen, M. (2017). *Towards a TSI theory - a relational framework and 12 propositions*. TRANSIT Working Paper 16.

Howaldt, J., Kaletka, C., Schröder, A., Zirngiebl, M. (red.) (2018). *Atlas of Social Innovation - New Practices for a Better Future*. Dortmund: TU Dortmund University.

Howaldt, J., Kaletka, C., Schröder, A., Zirngiebl, M. (red.) (2019). *Atlas of Social Innovation - 2nd Volume: A World of New Practices*. München: Oekom.

Högman, J., Wagnsson, S., Bellander, S. (2023). *På lånad tid? Fritidsbankens betydelse för barns och ungas fritid*. I Norberg, J. R., Dartsch Nilsson, C., Pihlblad, J. (red.), *Idrott och segregation - om idrottens roll i ett ojämlikt samhälle*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning, sid 47-72.

Kåks, P. (2024). Contextualising a South African social innovation for maternal and child health to mothers with experiences of migration in Sweden. Doktorsavhandling, Uppsala universitet.

Lindberg, M. (2021). Social innovation i civilsamhällets organisationer - kunskapsöversikt och policyrekommendationer. Örebro: Entreprenörskapsforum.

Lindberg, M., Hvenmark, J., Nahnfeldt, C., Hill, N. (2022). Social innovation för arbetslivsinkludering - insatser och insikter från Sveriges civilsamhälle. Luleå: Luleå tekniska universitet.

Lindberg, M., Tengqvist, A., Sevedag, V. (2018). Social innovation i Europeiska socialfonden. Stockholm: Forte & Svenska ESF-rådet.

Mc Glinn, M. (2018). Translating Neoliberalism - The European Social Fund and the Governing of Unemployment and Social Exclusion in Malmö, Sweden. Doktorsavhandling, Malmö universitet.

Mildenberger, G. & Terstriep, J. (2023). Normativität im Konzept sozialer Innovation. I Hüttemann, M. & Parpan Blaser, A. (red.), Innovative Soziale Arbeit - Grundlagen, Praxisfelder und Methoden. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, sid 15-28.

Moulaert, F., MacCallum, D., Mehmood, A. & Hamdouch, A. (red.) (2013). The international handbook on social innovation. Cheltenham: Edward Elgar.

Mulgan, G. & Pulford, L. (2010). Study on Social Innovation. London: The Young Foundation.

Murray, R., Caulier-Grice, J., Mulgan, G. (2010). The open book of social innovation. London: Nesta & The Young Foundation.

Mötesplats Social Innovation (2024). Finansiering av social innovation – en översikt. Malmö: Mötesplats Social Innovation.

Mötesplats Social Innovation (2023). Stödstruktur för innovativ inkludering i arbetsliv och samhälle – insatser och lärdomar i Sveriges nationella kompetenscenter för social innovation i Europeiska socialfonden 2022-2023. Malmö: Mötesplats Social Innovation.

Phills, J. A. J., Deiglmeier, K., Miller, D. T. (2008). Rediscovering Social Innovation. Social Innovation Review. Stanford: Stanford Graduate School of Business.

Pol, E. & Ville, S. (2009). Social innovation – buzz word or enduring term? The Journal of Socio-Economics, 38(6): 878-885.

Rehn, A. & Örtenblad, A. (red.) (2023). Debating Innovation. Palgrave Macmillan.

Sabato, S., Vanhercke, B., Verschraegen, G. (2017). Connecting entrepreneurship with policy experimentation? The EU framework for social innovation. Innovation: The European Journal of Social Science Research, 30(2):147-167.

Segnestam Larsson, O. & Brandsen, T. (2016). The Implicit Normative Assumptions of Social Innovation Research. I Brandsen, T., Cattacin, S., Evers, A., Zimmer, A. (red.), *Social innovations in the urban context*. New York: Springer, sid 293-302.

Styhre, A. (2013). *A social theory of innovation*. Malmö: Liber.

Sveiby, K-E., Gripenberg, P., Segercrantz, B. (red.) (2012). *Challenging the Innovation Paradigm*. New York: Taylor and Francis.

Svenska ESF-rådet (2024). *Förändringsteori ESF+ 2021-2027*. Gävle: Svenska ESF-rådet.

Svenska ESF-rådet (2010). *Kunskap, information, verktyg - en strategi för ett förstärkt transnationellt samarbete och social innovation i Europeiska socialfonden i Sverige*. Stockholm: Svenska ESF-rådet.

Svensson, L. & Florén, A-K. (2021). *Fånga nyttan av projekt - för kompetens och arbete. Socialfondens temaplattform för hållbart arbetsliv*. Stockholm: Forte och Svenska ESF-rådet.

Sweco (2021). *Effektutvärdering av det nationella socialfondsprogrammet - programperioden 2014–2020*. Stockholm: Sweco.

Sävenstrand, A., Svensson, L., Holmström, P., Forssell, R., Fred, M. (2012). *Pärlbandsprojekt - projekt som verktyg i en långsiktig utvecklingsstrategi*. Örebro: APeL.

von Jacobi, N., Edmiston, D., Ziegler, R. (2017). Tackling Marginalisation through Social Innovation? Examining the EU Social Innovation Policy Agenda from a Capabilities Perspective. *Journal of Human Development and Capabilities*, 18(2):148-162.

Westley, F. (2018). Social innovation and resilient societies. I Howaldt, J., Kaletka, C., Schröder, A., Zirngiebl, M. (red.), *Atlas of social innovation – new practices for a better future*. Dortmund: TU Dortmund University, sid 22–25.

Westley, F., McGowan, K., Tjörnbo, O. (red.) (2017). *The evolution of social innovation - building resilience through transitions*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

nns
nationella nätverket för
samordningsförbund

sociala innovationer partnerskapet för

